

הבנייה של שיח חינוכי בין עמיתים ויישומו ביצירה, בניהול ובבקרה של אקלים בית ספר

כתיבה:

פרק א': מגוון שפות לשיח בין עמיתים - חנה שדמי - שפ"י+

קראו והאירו: זהבה שמש - חינוך יסודי

אלה אלגרסי - שפ"י

פרק ב': תרבות ואקלים בית ספר

1. סטנדרטים ליצירה, לניהול ולבקרה של תרבות ואקלים בית-ספר

ראש הוועדה ומרכזת הכתיבה: חנה שדמי - שפ"י

צוות כתיבה מצומצם:

אלה אלגרסי - שפ"י;

טובה בן-ארי - זכויות תלמידים;

יעל ברנהולץ - מנהל חברה ונוער;

ריקי לאופר - מנהל חברה ונוער;

מיכל לוי-אפשטיין - מכון סאלד;

יעל רוטנברג - הקו הפתוח;

מרים שכטר - שוויון בין המינים;

זהבה שמש - חינוך יסודי

צוות כתיבה מורחב:

שמואל בן-ציון - ארגון המורים העל יסודיים;

ציפי לביא-קרמניצר שנהר (במזכירות הפדגוגית);

עמליה מאיר הדרי - שפ"י (במינהל הפדגוגי) רזיה פרנקל - שפ"י;

רבקה צ'רקה - ממלכת דתי (במינהל מחמ"ד);

נעמי ריפתין - הסתדרות המורים

2. עיבוד השיח על אקלים בית ספר במגוון שפות

חנה שדמי וזהבה שמש

פרק ג': תרגום הסטנדרטים לתכנית מערכתית ליצירת אקלים בטוח

ולצמצום אלימות

אלה אלגרסי - שפ"י

מגוון שפות לשיח בין עמיתים**בחזרה לשיח חינוכי יוצר חינוך**

קיום זמן קבוע של שיח חינוכי בין מורים מזמן מפגש מקצועי בין עמיתים. מפגש זה מאפשר טיפוח חזון משותף, ליבון סוגיות פרופסיונאליות, חיזוק הידע המקצועי, יצירת ידע על אקלים, על הוראה ועל למידה, היועצות בין עמיתים, תמיכה והעשרה.

עיקרו של שיח זה, על פי פיטר סנג'י ב"ארגון לומד" הוא בהחזרת תהליך היצירה לבית הספר, במימוש בית הספר כארגון לומד - מקום שבו הצוות החינוכי מגלה ללא הרף כיצד הוא יכול ליצור את המציאות שלו וכיצד בידו לשנותה.

הזמנת הצוות החינוכי לשיח על אודות סוגיות שונות בהוראה ובלמידה מאפשרת שיתוף בידע שנוצר ויצירת ידע על תהליכי הוראה מתוך למידה רפלקטיבית על ההתנסויות של כל אחד מחברי הצוות.

האמונה באפשרות קיומו של שיח זה נשענת על תפיסות המצביעות על יכולת של יחידים וקבוצות להתארגנות עצמית, ללקיחת יוזמות אישיות ולתרגום השיח לעשייה הלכה למעשה. שכן למורים הנמצאים בקשר ישיר ושוטף עם התלמידים קיים ידע המבוסס על תצפיות, התנסויות ישירות עם העבודה החינוכית בבית הספר ב"כאן ועכשיו" - ידע הרלוונטי לשיח החינוכי.

התוצר של השיח החינוכי שהצוות החינוכי ייצור ותרגמו לעשייה חינוכית יתווה כיצד ייראה החינוך באופק חדש, וכיצד הוא יבוא לידי ביטוי הלכה למעשה.

הרפורמה במסגרת "אופק חדש" מזמנת מסגרות שונות של זמן חינוך: שעות של הוראה בכיתה, שעות של הוראה בקבוצות קטנות, שעות של מפגשי מחנך-קבוצה קטנה, שעות שהייה ועוד.

"אופק חדש" מזמן לבית הספר אפשרות להפוך ל"ארגון משוחח", ארגון המשתף בידע שנוצר "כאן ועכשיו", ארגון המבנה ידע משמעותי בין עמיתים, ארגון המתרגם שיח חינוכי לעשייה יום-יומית.

תהליך זה מתקשר למושגים של התחדשות המוטיבציה הפנימית, מעורבות אישית, ביטוי אישי, משמעות. הליך זה עשוי להשפיע על העלאת הדימוי המקצועי של המורים ועל איכות ההוראה.

יצירת מרחב לשיח חינוכי בבית הספר

כדי לאפשר קיומו של "ארגון משוחח" המנהל שיח המבוסס על תהליכים רפלקטיביים מתוך העשייה החינוכית של כל אחד מהמורים, יש ליצור מרחב של אמון בין המורים כדי שהשיח יחווה כשיח מוגן. בשיח כזה יש לשמור על כללי אתיקה שייקבעו על ידי הצוות החינוכי מתוך הבנת התנאים המאפשרים שיתוף בחוויות ובהתנסויות והתנאים הבולמים את כל אחד מהמורות והמורים לשתף בהתנסויותיהם ובחוויותיהם.

כל אחד מחברי הצוות יוזמן לחשוב ולתאר:

- סיטואציה בה היה לו נוח לדבר על התנסות שלו
מה היו התנאים שאפשרו לו לדבר?
- סיטואציה בה לא היה לו נוח לדבר על התנסות שלו
מה היו התנאים שלא אפשרו לו לדבר?

בשיח זה יבררו המורים מהם התנאים בהם מתאפשר או לא מתאפשר להם לקיים שיח. יצירת הכללים לשמירה על שיח מוגן תיעשה בשיתוף כל הצוות תוך בניית חוזה קבוצתי לשמירה על הכללים והדרך לשמירתם.

דוגמאות לכללים הבונים אמון, הגנה וזהירות בעת השיח

- א. כל אחד מדבר על עצמו ועל ניסיונו, ולא על אחרים.
 - ב. כל אחד מביא מניסיונו הספציפי, ולא עושה הכללות ומעיר הערות על "טבע הדברים".
 - ג. אין להניח הנחות, אלא יש לשאול ולברר את כוונת הדברים של האחר.
 - ד. אין להתפרץ לדברי הזולת, אלא אם איננו שומעים.
 - ה. יצירת חוזה המאפשר לכל הקולות להישמע.
 - ו. שמירת סודיות על הדברים שנאמרים.
- חשוב שהכללים שייבחרו יהיו יישומיים ושהקבוצה תגיע להסכמה על הכללים ועל הדרך לשמירתם.

העשרת "השפות" הבונות את השיח החינוכי

"הניח הקב"ה שמות העצמים החיים ושאינם חיים ולא גילה לאדם, כדי שיקרא הוא בשמות, על ידי שיתבונן בהם לדעת שרשם וטבעם והשמות הראויים להם"
(ספר האגדה)

נקודת המוצא להסתכלות והמשמעות הניתנת לנושא דרך זווית ההתבוננות בו הם אלו שמעצבים את השפה.

השיח עצמו מצביע על קשר בין חשיבה לשפה ולהבנייה של מציאות. בפרק זה יוצגו מגוון "שפות" המציעות רבדים שונים להעמקת השיח החינוכי. שימוש במגוון של "שפות" מאפשר להרחיב את הדיון מנקודות מבט שונות, להסתכל ולמצוא הקשרים חדשים לנושא הנדון.

מספר שפות יכולות לשמש את הצוות החינוכי כארגון משוחח:

א. שפת החלום

ב. שפת הרתימה

ג. שפת ההוקרה

ד. שפת הלמידה והחקירה

ה. שפת התוצאות

כל אחת מן השפות מאפשרת התחברות אישית לנושא, מתבוננת מפרספקטיבה שונה ויכולה לעמוד בפני עצמה ולזמן שיח עמוק, איכותי ומאפשר בין עמיתים. במקביל שיח בין עמיתים יכול להתנהל תוך שילוב של מספר שפות שיאפשרו התחברות, הנעה והבאת חומרים שונים ומגוונים לתוך השיח.

על מנת שהשיח יהיה רב לשוני יש לפתח את השליטה בשפות השונות בקרב כל חברי הצוות.

להלן המאפיינים העיקריים של כל שיח ומספר דוגמאות אפשריות לניהול שיח תוך שימוש בשפה זו:

א. שפת החלום

שפת החלום בנויה מ: תמונות, דימויים, מטאפורות, סמלים, שפה של משאלות, של יצרים, של חופש לחשוב בכל הכיוונים. שפה שלא מכירה במילים כמו: אי אפשר, זה לא הגיוני. שפה שאין מקום שהוא רחוק מדי.

החלום הוא בבחינת תמונת עתיד שאותה רוצים ליצור

"אם אתה יכול לחלום על זה, אתה יכול לעשות את זה. זכור תמיד שכל העסק התחיל בעבר... (וולט דיסני)"

שפת החלום מזמינה את המורים להשתמש בחושיהם כדי לראות את החלום, לשמוע אותו, לדמיין אותו באמצעות תמונות, צלילים ותחושות, ליצור דימוי של מצב כפי שרוצים שיהיה. דימוי זה ישמש השראה לפעולה, מעין כוכב צפון שאליו רוצים להגיע.

שפת החלום אינה מוגבלת בחוקי ההיגיון, אין לה מגבלות יישום, הכול אפשרי בה. היא מאפשרת להסתכל על המציאות מפרספקטיבות שונות ומפתיעות, ולא רק על מה שאנו יודעים, אלא גם על מה שנסתר מעינינו. היא יוצרת הקשרים חדשים. יצירת התמונות וההתבוננות בהן מספקות לנו ידע על תוכנו של הנושא וגם על תהליך היצירה.

הזמנה של הצוות לחלום על נושא מפעילה את מוח ימין. הזמנה זו מוותרת בשלב זה על חשיבה בהיגיון, על ניתוח הנושא למושגים, לפרטים, לקטגוריות. היא דורשת גם דמיון ומעוף וגם יכולת ניתוח, תכנון וביצוע, כמו האמרה של ס' ג'קסון: "כל רעיון זקוק למסלול נחיתה לצד כנפיים".

התנסות ב"המראה" (חלום) וב"הכנת מסלולי נחיתה"

1. הזמנת הצוות ל"המריא", לחלום לראות, לחוש את הנושא:

"ציור בשבילי הוא כמו סיפור המעורר את הדמיון ושולח את המחשבה למקום מלא בציפיות, בהתרגשות, בפלא ובעונג" (ג"פ יוסטון, ציר)

באחד המוזיאונים בארץ נפתחה גלריה המציגה תערוכה בנושא שבחרתם לעסוק בו. אתם מוזמנים כאמנים - ציירים, פסלים, צלמים, תסריטאים, מוזיקאים וכד' - לפגישה עם אוצר התערוכה.

אתם מוזמנים להביא לתערוכה יצירה שעוסקת בנושא המוצג.

(מיותר לציין שאינכם צריכים להפגין כישרון ציור הלכה למעשה. אוצר התערוכה יוכל לקלוט את יצירתכם רק אם יוכל לצפות בה, לחוש ולשמוע אותה, לא לקבל עליה הסברים).

הערה: במקרה שמרבית התמונות הן בסגנון ריאליסטי, יוזמנו ה"אומנים" להביא לתערוכה גם תמונות אבסטרקטיות.

2. "הכנת מסלולי נחיתה"

בשלב זה מתחילים להכין את "מסלולי הנחיתה", ומטבע הדברים משלבים את שפת החשיבה של מוח שמאל.

שלב זה הוא יצירה לא פחות מהשלב הקודם. מתן משמעות לתמונה הוא לעיתים יצירה של תמונה חדשה שמציגה משהו אחר מזה שהתכוון לו היוצר המקורי. המבקרים בתערוכה עוזרים להמשיג את החלום.

2א. התערוכה נפתחת לקהל הרחב. הקהל מוזמן לנסח כותרות לתמונות המוצגות בתערוכה.

"לכל תמונה יש דרך השתלשלות משלה... כאשר מסתיים הציור מתגלה הנושא מעצמו." (ויליאם בזויטיס)

"כאשר אתה מתחיל ציור, הוא נמצא קצת מחוץ לך. בסיומו, כאילו נעת אתה לתוכו." (פרננדו בוטרו)

כדי לתפוס את היצירה כפירוש לחומרי גלם, צריך הצופה להיות שותף לסוג זה של התייחסות אל חומרי ההתנסות. (לורנד, 1991).

2ב. הנכם מוזמנים להחליף את תפקידכם ולהיכנס לתערוכה כמבקרים.

בתערוכה מיוחדת זו מקבל כל מבקר לוח קטן שעליו הוא מתבקש לכתוב שם לתמונה שהוא בוחר. (אפשר לקבל יותר מלוח אחד ולתת שמות לתמונות אחדות).

השם שאתם נותנים לתמונה צריך להגיד במשפט אחד משהו על הנושא.

2ג. אפשר לבצע "סיום מודרך בתערוכה" ולאסוף מהקבוצה משפטים על כל אחת מהתמונות. המשפטים הנאספים מחברי הצוות יכולים לשמש נקודת מוצא לשיח החינוכי.

"כמה פעמים - אף לפני שהתחלנו - כבר החלטנו שמשימה היא "בלתי אפשרית"? הרבה תלוי בדפוסי המחשבה שאנו בוחרים ובעקשנותנו המקבע אותם."
(פיירו פרוצ'י)

"התנגדות גורמת לאנשים להישבר, ולאחרים - לשבור שיאים" (ויליאם א' וורד)

3א. מפורסמים מאמרי ביקורת על התערוכה

לתערוכה הגיעו קבוצות רבות של אנשי חינוך. בעיתוני המורים מפורסמים מאמרי ביקורת על התערוכה שיצרתם. מה כתוב במאמרים?

המשפטים הנאספים ממאמרי הביקורת ממחישים את ה"נחיתה" למציאות.

כל חלום פוגש מייד לאחר הנחיתה את הנסיבות, את אלה שטורחים להגיד לו שזה חלום ולא מציאות, שאי אפשר לעשות את זה ("רוצחי רעיונות") וגם את המאמינים שמתלהבים ושמעודדים אותו לצאת לדרך.

בתהליך העבודה צריך לזכור שכשרוצים להטמיע רעיון, יש לעבוד בשני התהליכים - תהליך החלום ותהליך ההתנגדות, בלי לוותר על אחד או על האחר. אסור לאבד את החלום (מול המתנגדים לו), מצד שני אסור להתעלם מההתנגדות בלי לעבד אותה. היא תמשיך להיות נוכחת.

ב. שפת הרתימה

שפה שמדגישה את החשיבות של שותפות הצוות ברעיון, בחלום. רק שיחושו שהוא יצירה שלהם, הם יגויסו למימוש.

תהליך הרתימה מאפשר לכל השותפים להפוך מפסיביים לאקטיביים, ממבקרים למחוללים והוא חשוב מאוד לשם יצירת מחויבות לתהליך השלם. בעבודה על הרתימה יש לבדוק את הכוחות, את החולשות, את האיזמים ואת ההזדמנויות של הרוותם ושל הנרתם.

תנאים לרתימת שותפים:

א. המציאות החדשה פותחת עבורם אפשרות שלא הייתה נפתחת בפניהם אלמלא הייתה נוצרת.

ב. המציאות החדשה נשענת על חסר שחשים בו השותפים הנרתמים.

ג. רתימה מכוונת לרעיון ולא לדמות מובילה.

ד. רתימה היא תהליך המתמשך לאורך זמן, ואיננה פעולה חד-פעמית בשלב ההיערכות בלבד.

שלבים בתהליך הרתימה:

א. בירור הקושי והרווח של עבודה עם שותפים לעומת עבודה בלי שותפים.

ב. איתור השותפים אותם חשוב לרתום לעבודה על הנושא הנבחר.

ג. זיהוי וציון רכיבים שלא רואים במצב הקיים, וזיהוי וציון רכיבים שאם יראו אותם, תיפתח בפניהם אפשרות חדשה.

ד. יצירת מוטיבציה פנימית אצל הנרתמים בכל שלבי התהליך.

דוגמאות לשאלות לשיחת רתימה:

- מי הם השותפים שעבורם תייצר המציאות החדשה אפשרות חדשה?
- מה יאפשר למורים שאותם נרצה לרתום, להצטרף ליצירת המציאות החדשה?
- מה מונע כיום להגשים את המציאות החדשה?
- מהן האפשרויות שייפתחו עבור כל השותפים מבחינה אישית, מבחינה מקצועית, מבחינת השתייכותם לצוות במציאות החדשה?
- מהו האיום על השותפים שיעסקו במציאות החדשה?
- איזה כוח עשוי להוות מנוף ליצירת המציאות החדשה על ידי המורים שאותם אנו רוצים לרתום?
- מהו מחיר אי ההצטרפות לעשייה החדשה?

ג. שפת ההוקרה

שפת ההוקרה היא שפה של יחסים, של אמון וכבוד, של יכולת לראות את הנכסים האישיים שכל אחד מביא לארגון, לראות למה כל אחד עוד יכול להגיע. לראות את היש ולא את האין ולא את הפגום.

הנחת יסוד: להיות יכול להוקיר את עצמך הוא תנאי בסיסי להיותך יכול להוקיר אחרים. היכולת להוקיר נלמדת ומשתכללת עם האימון.

הצעה לעבודה ברמה האישית:

- חשבו על מהלך שעשיתם בחודש האחרון ואתם גאים בו
- חשבו מה עושה אתכם גאים?
- על מה התגברתם או התאמצתם להתגבר/להשיג?
- מי יודע על החוויה שלכם? האם יש מישהו נוסף שהייתם רוצים לספר לו על כך?

הצעה לעבודה בזוגות:

- חשבו על אדם יקר לכם, משמעותי לכם.
- חשבו מה הוא היה מספר עליכם בגאווה? על מה הוא היה מוקיר אתכם?
- שתפו את בן הזוג.

הצעה לעבודה בקבוצות קטנות:

- על מה הייתם נותנים לעצמכם צל"ש.. מדליה..(אפשר גם להביא מדליות אמיתיות או מנייר, וכל אחד ייקח אחת ואז יגיד על מה..)
- על מה הייתם נותנים למישהו אחר בקבוצה מדליה, או על מה הייתי נותן מדליה למי שיושב משמאלי או מימיני.

כל מפגש יכול להתחיל בשאלה/אמירה: מי רוצה להוקיר מישהו, או שכל אחד מוקיר את היושב לצידו על משהו...

ד. שפת הלמידה והחקירה

שפה זו מאפשרת לארגון לבוא ממקום של אי ידיעה, לצמצם את סימני הקריאה ולהגביר את סימני השאלה. כמעט שום דבר הוא לא מובן מאליו.

זו שפה של מילים, של רעיונות. יש בשפה זו הזמנה להקשיב לשפה המדוברת בצוות, למה שמדובר ולא מה שלא מדובר, לאמונות הגלויות ולאמונות הסמויות בו. להבין מה מאמונות אלה מקדם את העבודה החינוכית ואילו אמונות הן מטעות ומכשילות אותו.

ניתן לנהל את השיח דרך חקר הבעיות הגלומות בארגון ובאותה מידה ניתן לעשות זאת לאור הצלחות הארגון.

1. אבחון ומיפוי כבסיס ללמידה ולחקירה

שפה של חקירה ולמידה משלבת תהליכים של אבחון ומיפוי המציאות הנדונה על מנת לאתר את הפער בין ה"מציאות החדשה" שאותה רוצים ליצור (החזון) לבין המציאות בפועל.

האבחון בתהליך הלמידה איננו אירוע חד-פעמי, אלא תהליך חוזר הנמצא בדיאלוג מתמיד עם היעד ועם הפעולות הננקטות להשגתו. האבחון בתהליך החקירה מאפשר השגת מטרות אחדות:

- א. איתור הכוחות שעשויים לשמש "נקודות זינוק" ליישום המציאות הנבחרת;
- ב. זיהוי הקשיים והכשלים שעלולים להפריע להגיע לתוצאות בהקשר הנדון;
- ג. זיהוי פרדיגמות שעלולות להפריע ביצירת המציאות החדשה;
- ד. זיהוי מוקדים שהם נקודות מפתח להכנסת שינוי;
- ה. זיהוי פערים בין הצהרות, ערכים וכוונות להתנהגויות בפועל;
- ו. זיהוי צרכים;
- ז. סיפוק מידע עדכני ומהימן על הנושא הנדון.

ניתן להשתמש במגוון כלים לאבחון. חלק מהכלים הם "קשיחים" (אבחונים כמותיים) וחלק מהם "רכים" (אבחונים איכותיים).

להלן מוצעים מספר כלים שימשו בסיס לשיח בנושא הנדון.

א. הצבת נקודות צילום

דמו לעצמכם שאתם מציבים מצלמות שונות בעמדות שונות של המערכת הבית-ספרית על מנת שיתנו לכם מידע על הנושא הנדון. אוסף התמונות שתקבלו, יאפשר לכם להרכיב תמונה על השתקפותו של נושא זה בבית הספר. יש לזכור שהמצלמות אינן מצלמות בעצמן. יש לכוון אותן, לדאוג ל"יצירת פוקוס", יש אפשרות לצילום דינאמי, בעזרת "זום" המקרב ומרחיק ומאפשר לקלוט גם הדמויות וגם את סביבתן.

בשלב ראשון עליכם לבחור את נקודות הצילום. לכל נקודת צילום רשמו מספר שאלות אבחון שיאפשרו ליצור את הפוקוס הרצוי. אוסף השאלות מנקודות הצילום השונות ישמשו בסיס לאבחון.

הצבת נקודות הצילום תיעשה גם מתוך הידע התיאורטי וגם מהפרקטיקה. בשלב איסוף השאלות חשוב לאסוף שאלות רבות. מתוך המאגר שייאסף יבחרו השאלות שהמידע עליהן הכרחי בעיניכם לתכנון תהליך ההתערבות.

ב. דירוג על רצף

דרגו על סולם בין 1 - 100 את מצבו של בית הספר ביחס למציאות הנבחרת (כשה-100 מסמל את המציאות הנבחרת והמספר שיקבעו חברי הצוות יסמל את המציאות הקיימת).

התוכלו לשער מה ממעשיכם יקרב אתכם אל ה-100?

כלי זה ממחיש את הקשר בין האבחון להתערבות, כשהצוות מתבקש לאבחן, לפי תפיסתו, את הפער בין המציאות הנבחרת למציאות הקיימת ולשער כיצד ניתן יהיה לצמצם את הפער. ההשערות שיינתנו על ידי חברי הצוות יכולות לשמש ראשי פרקים לנושא הנדון. שיתוף תלמידים בתהליך זה יעמיק את האבחון ועשוי להגביר את הסיכוי ליישום ולהטמעה.

את העיקרון הזה ניתן לבצע באמצעות מטאפורות.

הנכם מוזמנים לראות את המציאות שאתם רוצים ליצור ואת המציאות הקיימת. הביאו שתי תמונות: האחת שמסמלת את המציאות הנבחרת והשנייה - את המציאות הקיימת.

ניתוח התמונות מאפשר להכיר ולהבין את המציאויות השונות ולשמש כנקודות מנחות להתערבות.

נסו לשער מה עליכם לעשות כדי לאפשר למערכת לעבור מהתמונה המייצגת את המציאות היום לתמונה המייצגת את המציאות הנבחרת.

ג. אבחון מערכת בשיטת ה-S.W.O.T

אבחון זה מתייחס לכוחה של המערכת להוביל לשינוי בנושא ההתערבות המוצע.

באמצעות אבחון זה נבחנים רכיבים מנוגדים הפועלים במערכת בו זמנית מול מצבי שינוי: כוחה מול חולשתה, ההזדמנות הנתפסת מול האיום.

א. מהם הכוחות של המערכת שסייעו לה ליצור את השינוי ולהגשים את התוצאות המצופות?

ב. אילו מחולשות המערכת עלולות להקשות עליה במימוש התוצאות המצופות?

ג. מהן האפשרויות שנפתחות למערכת אם יוגשמו התוצאות המצופות?

ד. איך עלול בשינוי לאיים על הגשמת התוצאות המצופות ולהפריע להשגתן?

ד. חקירה מתוך הוקרה

הגישה ללמידה ולחקירה המוצעת להלן מתמקדת בעובד ובנחווה כהצלחה. גישה זו המכונה "החקר המוקיר" (Appreciative Inquiry) פותחה בשנות השמונים על ידי פרופסור David Cooperrider ואחרים בארצות הברית.

לפי גישה זו אנו בוחרים ללמוד דרך חקירה של מצבים אותם אנו תופסים כמשמעותיים ובהם לדעתנו תפקודנו היה מיטבי. הייחודיות של גישה זו בהתמקדותה בחקירת הנכסים והיכולות של הפרט והארגון ובחיזוק הכוחות החיוניים בהם. הלמידה בגישה זו יוצאת מפרספקטיבה חיובית ומכוונת לחשוף את גורמי הכוח והחיוניות שאפשרו את ההצלחה. כוחות אלה יכולים לכוון אותנו ביצירת שינוי בעתיד.

בחקירה מתוך הוקרה המטרה היא להגשים את האפשרויות הקיימות בין המצב הנוכחי לעתיד.

השאלות הן: מה עובד? מה אפשרי? מה נעשה כדי להשיג זאת?

הצעה לשיח המבוסס על חקר מוקיר

בחרו נושא שאתם רוצים לחקור.

שלב ראשון - ריאיון בזוגות

תהליך עבודה בגישת החקר המוקיר מתחיל בריאיון בזוגות. כל אחד מבני הזוג מראיין את זולתו בעזרת השאלות הרשומות למטה. חשוב לרשום את עיקרי הדברים כי השלב הבא הוא הצגת הדברים שנאמרו בקבוצות של 4 עד 6 משתתפים.

שאלות לריאיון:

- חפשי/ בעבר או בהווה חווייה בעלת עוצמה בתחום שבחרתם לחקור, שבה אתם חשים שתפקדתם במיטבכם.
- ספרי/י מה היה שם? מי היה מעורב בסיפור?
- מה הפך את החווייה להצלחה עבורך?
- מה היה בך שאפשר לזה לקרות?
- מה היה באחרים ו/או בארגון שהייתם חלק ממנו, שאפשר לזה לקרות?
- אילו תובנות רכשת מהתנסות זו?
- תארו לעצמכם שביקשתם וקיבלתם, במטה קסם, את כל מה שדרוש לכם על מנת להתמודד מתוך תחושה של כוח עם מצבי קושי. מצאו מטאפורה שתתאר אתכם. (כמו מה תהיו אז - חפץ? כלי? חיה? דמות?)

שלב שני - בקבוצה קטנה

כל זוג מצטרף לשני זוגות נוספים כך שתיווצר קבוצה של 6 חברים.

- הציגו נקודות עיקריות מהריאיון עם בן/בת זוגכם
 - מצאו נושאים משותפים והדהודים חזקים:
 - א. מרכיבים שחזרו בסיפורי ההתמודדות
 - ב. מאפיינים של סביבה שאפשרה את ההתמודדות
 - ג. מטאפורות, דימויים של הסביבה שעלו בריאיונות כתוצאה מראיית העתיד
- בזמן שהסיפורים מסופרים, יש לשים לב לכוחות האישיים שסייעו בהתמודדות עם הקושי, לתנאים הפנימיים והחיצוניים שמאפשרים התמודדות, לתמות המרכזיות ולדימויים של מסוגלות ויכולת התמודדות.

ה. שפת התוצאות

שפה של יעדים ופעולות, של מילים ברורות ולא גבוהות, של נתונים, של מדדים, של אמות מידה לביצוע, של סטנדרטים ושל תוצרים. שפה שמכוונת לאפקטיביות ולאחריותיות.

המוקד בשפה זו הוא בחינת התוצאות הנצפות מתחום ההתערבות שנבחר.

באנלוגיה ניתן לתאר שפה זו כלוח המחוננים בתא הטייס ואת ניהול ההתערבות - להטסת מטוס.

בניית לוח מחוננים דומה לתכנון סימולטור (מדמה טיסה). תכנון המדמה מחייב קביעת יעדים ומטרות, הבנת הסביבה והתהליכים (חוקי האווירודינמיקה) ובחירת הדרכים (נתיב הטיסה) להשגת היעדים.

כשם ש"לוח המחוננים" במטוס מאפשר לטייס לקבל מידע לאורך הטיסה על המיקום שלו ביחס למטרה אליה הוא מתכנן להגיע ועל מצבו הפיזי של המטוס במהלך הטיסה, כך יאפשר "לוח המחוננים" שנבנה במהלך ההתערבות לקבל אינפורמציה ולבדוק: האם הפעולות הננקטות יוצרות את התוצאות הצפויות? ומה קורה לצוות המתערב? למשאבי הזמן? למשאבים האנושיים? ולמשאבים הכספיים? וכן לשינויים בתנאי הסביבה.

שימוש במדדים משמש כלי ניהולי ומתייחס לעצם תהליך המדידה כמחולל את המציאות הרצויה.

השאלה המרכזית היא "אם אמדוד עכשיו, מה ימקד את פעילותי ויביא אותי באפקטיביות מרבית למטרה?"

עצם תהליך המדידה מבקש להציג נראות (visibility) של תוצאות בנקודות שונות בדרך להגשמת המציאות הנבחרת.

הבניית המדדים היא חלק מתהליך ההתערבות, והיא נעשית בפסקי זמן במהלך הפעלת התכנית.

תוצג להלן דוגמה ללוח ממחוננים הכולל שני סוגים של מדדים.

קבוצה אחת של מדדים בודקת את **התקדמות ההתערבות ביחס ליעד המתוכנן**. קבוצה זו כוללת שלושה מדדים מרכזיים: **האחד**, בוחן את העמדות, המחשבות הרגשות של הנבדקים כלפי היעד שנבחר. **השני**, מאתר את התנהגויות המציגות נראות של המציאות הנבחרת והמעידות שאנו נמצאים בכיוון של היעד הנבחר ומוודדות אותן. **השלישי**, בוחן מיזמים שנוצרו על ידי מתכנני ההתערבות: מיזמים המאפשרים לחולל את המציאות הנבחרת והמסייעים לה להתחולל.

לדוגמה כאשר מטרת ההתערבות הנבחרת היא פיתוח תחושת שייכות של תלמידים לכיתה, לבית הספר

המדד הראשון יעסוק בדיאלוג שייבנה בין המורים המפעילים את התכנית בכיתה לתלמידים. שאלות כמו: מה זה בשבילי להרגיש שייכות? מתי אני מרגיש/ה שייכות? מתי אינני מרגיש/ה שייכות? אילו גורמים בכיתה מונעים ממני להרגיש שייך/ת? אילו פעולות המתבצעות בתכנית השפיעו על הרגשתי כשייך/ת? האם אני מרגיש שייך/ת לכיתה? איך זה בא לידי ביטוי? שאלות אילו יאפשרו להכניס שינויים בתכנית ההתערבות ולבחון את יעילותה.

המדד השני ימדוד נראות של התנהגויות המעידות על תחושת שייכות. המדד ייבנה עם המורים המפעילים את התכנית בכיתה וגם על בסיס השיחה המתנהלת עם התלמידים.

השאלה שתישאל היא: אילו מההתנהגויות של התלמידים נקבל כעדות לכך שהם חווים תחושת שייכות לכיתה?

אוסף ההתנהגויות שייבחר יהיה המדד, וספירת התנהגויות אלה תהווה אומדן המדד.
המדד השלישי ממקד את המדידה בסביבה שיצרו מפעילי התכנית כדי לממש אפשרות ליצירת המציאות הנבחרת. לדוגמה שינוי בצורת הישיבה בכיתה, במבנה השיעור, בארגון ההפסקות, בנהלים המבטיחים קשר עם תלמידים חסרים וכד'.

קבוצה שנייה של מדדים בודקת משתנים בסביבת ההתערבות באמצעות שאלות כגון:
הגוף המתערב - האם חלו שינויים בהרכבו (נשרו נוספו)? מה מצב הרווחה הנפשית של הצוות המתערב?

משאב הזמן - האם תכנית ההתערבות עומדת בלוח הזמנים שנקבע? המשאב הכספי מספיק?

שינויים בתנאי הסביבה - אילו אירועים התרחשו בסביבה שחייבו שינויים בהתערבות?

לסיכום

שירו של דוד אבידן "לרדת לעלות" מבטא את הדיבור בין השפות. אבידן עושה הבחנה בין ההבנה של הרעיון לבין העיתוי והאופן שמגיעים אליו. הוא מבחין בין מיסטיקה לבין לוגיסיטיקה כשתי שפות שעוסקות במימושם של רעיונות. השפות השונות מאפשרות התחברות אישית לנושא מפרספקטיבות שונות. התחברות זו עשויה לגייס חומרים אישיים, הנעה ואותנטיות לשיח החינוכי.

לרדת לעלות

להבין משמע לרדת לסוף-דבר
אבל מה לעשות, אם סוף הדבר נמצא למעלה?
אז להבין - משמע לטפס במעלות הדברים,
דרך שבועה רקיעים ולמעלה מהם,
ושם הדבר נמצא, ממתין בעטיפה זוהרת, לא נגוע.
מה לעשות עם הדבר הבלתי-נגוע הזה?
איך לגעת ולא לגעת בהבנה?
זה כבר ענין של הבנה דקה, של צליל,
אבל גם של דממה דקה ויכולת-המתנה,
אבל גם ענין של כשר-זנוק ברגע הנכון.
להבין משמע להגיע, וזה כבר ענין של לוגיסיטיקה
אבל להגיע אין משמע להבין, וזה כבר ענין מיסטי.
אז מה עושים עם זה?
קדם כל לא לרדת לסוף-דבר, אלא לעלות אליו.
ואחר-כך לא לגעת בדבר עצמו, אלא לגעת בעצמנו
למראה הדבר הגדול הזוהר למעלה.
ואחר כך לא לסלוח לעצמנו על ההחטאה.

דוד אבידן

על מנת לעמוד בתוצאות המצופות ולא להחטיא את המטרה יש לעבור דרך מספר שפות ובעיקר לגעת בעצמנו דרך השפות השונות.

תרבות ואקלים בית ספרי**סטנדרטים ליצירה, לניהול ולבקרה של תרבות ואקלים בית ספר****הקדמה**

אחד המרכיבים המרכזיים ב"אופק חדש" הוא ההבטחה ליצירת אקלים חינוכי מיטבי בבית הספר.

בהליך משותף של נציגי היחידות העוסקות בתחום ובהן: אגפי הגיל, המחלקה לחינוך לחיים בחברה, שפ"י, מינהל חברה ונוער, הממונה על שוויון בין המינים, הממונה על יישום זכויות תלמידים, הקו הפתוח, נכתב מסמך המגדיר שבעה סטנדרטים לתרבות ולאקלים בית ספרי. הסטנדרטים מעמידים בפני בית הספר דרישות בסיסיות ומחייבות ליצירת שיפור מתמיד בתרבות ובאקלים הבית ספרי. מסמך הסטנדרטים מציג כלי ליצירה, לניהול ולבקרה של תרבות ואקלים בית ספרי. שבעת הסטנדרטים מהווים בסיס לתכנית המשרד ליצירת אקלים מיטבי ולצמצום האלימות במערכת החינוך.

מסמך הסטנדרטים במלואו יפורסם כמסמך נפרד.

חלקים ממסמך זה מובאים בערכה זו ומודגמים באמצעותם הליך ניהול שיח על-ידי השפות השונות כחלק מהשיח החינוכי בצוות בית הספר.

מבוא

התרבות והאקלים החינוכי בבית הספר משפיעים על איכות החיים של כל באי בית הספר: הצוות החינוכי, תלמידים והורים. התרבות והאקלים הבית ספרי מורכבים ממצרף של משתנים המשקף את הציפיות מבתי הספר לסביבה לימודית, חברתית בטוחה, תומכת שוויונית ואסתטית המאפשרת התפתחות אישית-חברתית-ערכית של הלמידה. תחומים אלה מעמידים הן את תשתית האווירה, את הרווחה ואת תחושת הביטחון והדאגה שבית הספר מספק לכל תלמידיו, והן את ההשקעה בהתפתחות האישית-חברתית-ערכית של התלמידים.

"אקלים בית-ספרי" מוגדר כאיכות סביבתו הפנימית של בית הספר המושגת לאורך זמן:

א. הנחויות על ידי אנשיו (תלמידים, מורים, אנשי הנהלה, מזכירות, יועצים)

ב. המשפיעה על התנהגותם

ג. היכולה להיות מתוארת במושגים של ערכים, נורמות ואמונות המתקשרים להוויית המוסד. (סאקני, אצל אלחנן בר-לב, 2007)

מה תפקידה של מערכת החינוך ביצירת סביבה מיטבית המעצימה את הפרטים בה?

אקלים בית-ספר, באופן כללי, נקשר לתפיסות התלמידים את בית ספרם, להתנהגותם במסגרת כיתתם ולהתייחסותם ללמידה ולפעילויות המוצעות במסגרת בית הספר (Johnson & Johnson, 1991).

לצוות החינוכי בבית הספר יש הכוח והיכולת לקדם את האקלים החינוכי בבית הספר, להשפיע על המשתנים הסביבתיים ועל פיתוחם האישי של תלמידים בהיבטים הקוגניטיביים, הרגשיים, החברתיים והערכיים של התלמידים.

מחקרים מאשרים את ההשערות כי למורים עשוי להיות תפקיד קריטי בקידום התמודדות מוצלחת של תלמידיהם, ולמערכת החינוך כולה יש פוטנציאל עצום ביצירת קהילה המטפחת פרטים במיטבם.

בשנות ה-90 עסקה המערכת החינוכית בארץ בשאלת דמותו של הבוגר הרצוי ובדמותה של המערכת החינוכית העתידית שצריכה ליצור את התנאים המתאימים לחינוכו של הבוגר הרצוי. (אבירם, 1994, אלוני, 1994, גורדון, 1994, סלומון, 1994 עשור 1994). מתוך ניירות עמדה אלו ניתן לגזור תיאור של אדם במיטבו: אדם במיטבו הוא אדם אוטונומי, בעל השקפת עולם ערכית-מוסרית המכוונת אותו למציאת משמעות; אדם בעל תחושת השתייכות; בעל יכולת ליצור קשרים בין אישיים ולפעול למען הזולת; בעל מודעות עצמית לכוחות, לחולשות, לסיכויים ולסיכונים, לגבולות הפנימיים ולגבולות החיצוניים. אדם במיטבו הוא בעל הנעה פנימית; בעל יכולת לממש את נטיותיו ואת יכולתו; בעל יכולת לגלות גמישות בהתמודדות עם שינויים ועם מצבים משתנים; בעל כישורים לניהול עצמי הכוללים אקטיביות, יכולת להבעה, יכולת לניהול ולויסות רגשות, שליטה עצמית, מנהיגות; בעל יכולת בחירה בחיים המכוונים על ידי מחשבה מעמיקה ומשוחררת; בעל כישורים לרכישת ידע, לארגון, ליצירת ידע, בעל חשיבה ביקורתית; בעל יכולת לכוון את חייו על פי המטרות שהציב לעצמו.

תיאור דמותו של הבוגר מגדירה את המרחב של הכישורים והתכנים שיש לפתח אצל תלמידים על מנת שיוכלו להתמודד עם המשימות ההתפתחותיות בהווה ועם המשימות העתידיות.

על מנת לעודד תהליכי צמיחה אישית של הפרטים במערכת יש צורך תמידי של המערכת ליצור סביבות מקדמות צמיחה. תהליך זה דורש מצוותי החינוך בגנים ובבתי הספר ליזום ולנהל באופן פעיל ועקבי:

- א. סביבה מוגנת והוגנת הפועלת למניעת תסכול של צורכי חסך (ביטחון, שייכות והערכה עצמית); ולקידום של צורכי גדילה (מסוגלות, אוטונומיה)
- ב. סביבה המעצימה דמויות משמעותיות במערכת והפועלת להעמיק את ההתקשרות בין מורים לתלמידים ואת איכות הדיאלוג ביניהם
- ג. סביבה היוצרת הזדמנויות להתנסות בסביבה מוגנת ומאתגרת כדי לאפשר מימוש נטיות ויכולות
- ד. סביבה המספקת הזדמנויות לבחירה ולהבנייה של תהליכי רפלקסיה
- ה. סביבה המאפשרת חוויות של הצלחה, ובמקביל רואה בטעות נדבך משמעותי של הלמידה
- ו. סביבה המבנה תהליכי משוב והערכה המבוססים על כבוד
- ז. סביבה המבנה את הלמידה כך שתהיה רלוונטית לחיי הילדים תוך שהיא משתמשת במצבי חיים שבהם הם מתנסים

מסמן הסטנדרטים מתייחס לשלושה רכיבים מרכזיים:

ארגון בית הספר - מדיניות, נהלים - יידועם ואכיפתם, חלוקת תפקידים וקביעת סמכויות ואחריות, קיומם של מנגנונים ליישום, לעיצוב סביבה וכד'.

טיב היחסים בין האנשים בתוך הארגון ומחוצה לו: טיב הקשרים בין ההנהלה לצוות, בין הצוות החינוכי לתלמידים, בין הצוות החינוכי להורים, בין התלמידים בקבוצות הגיל השונות, בין בית הספר לתלמידים עם צרכים ייחודיים, בין בית הספר לקהילה.

ההיבט הפדגוגי - קיומו של שיח חינוכי וקיומה של תכנית התפתחותית ללמידה רגשית, ללמידה חברתית וללמידה ערכית.

שלושת רכיבים אלה נמצאים במינן שונה במכלול הסטנדרטים כאחד ובכל סטנדרט וסטנדרט בפרט.

הסטנדרטים נוסחו כמציאות שרוצים לחולל תוך שימת דגש על נראות התהליך ותוצאותיו. המדדים נבדקים גם במסגרת שאלון האקלים במיצ"ב (עד לכיתה ט') ונותנים לבית הספר תמונת מצב נוספת על אופן יישום הסטנדרטים בתרבות ובאקלים בבית הספר.

הנחות יסוד

1. האקלים והתרבות בבית הספר ויצירת סביבה לא אלימה חיוניים למוגנות פיזית, לבריאות נפשית, להתפתחות מוסרית, לתפקוד אקדמי ולרכישת מיומנויות וערכים של אזרחים במדינה דמוקרטית.
2. התרבות והאקלים החינוכי בבית הספר משפיעים על איכות החיים של כל באי בית הספר: הצוות החינוכי, התלמידים וההורים.
3. יש לראות את המשימה של יצירת אקלים מיטבי בבית הספר ואת ההתמודדות עם האלימות כחלק מהתהליך הלימודי והחינוכי בבית ספר.
4. טיפוח תרבות ואקלים חינוכי איכותי בבית הספר מצריך התייחסות שוטפת ועקבית. האחריות של בית הספר היא להתקדם באופן עקבי כדי להשיג יעד זה.
5. טיפוח תרבות ואקלים חינוכי איכותי בבית הספר הוא חלק מההתמודדות עם התנהגויות סיכון והתנהגויות לא נורמטיביות כגון: אלימות, עישון, שימוש באלכוהול, סמים, התעללות ופגיעה מינית ועוד.
6. טיפוח אקלים חינוכי איכותי בבית הספר ומניעת אלימות והתנהגויות סיכון אחרות הם משימה משותפת של כל חברי קהילת בית הספר והקהילה שבה ממוקם בית הספר. חיוני ליצור שיתופי פעולה בין כל הגורמים הרלוונטיים - צוות המורים, התלמידים, ההורים, וגורמים בקהילה וביישוב.
7. טיפוח האקלים בבית הספר צריך להיות מותאם לשלבי הגיל, להקשר התרבותי של בית הספר, להיבטים של דת, מסורת, תרבותית ושפה.
8. בית הספר אחראי לפיתוחם האישי, הקוגניטיבי, הרגשי, החברתי והערכי של התלמידים.
9. טיפוח אקלים ותרבות בית ספר הוא חלק מהמשימות של הצוות החינוכי של בית הספר, ולא של כוחות חיצוניים לבית הספר. יש לשים דגש על העצמת הכוחות הפנימיים של בית הספר על ידי העמקת ההכשרה וההתמחות של חברי הצוות החינוכי, כולל אנשי המערך המסייע של בית הספר.
10. קיים קשר בין יצירת אקלים מיטבי לתלמידים לבין יצירת אקלים מיטבי לצוות בית הספר.
11. סביבה מוגנת לצוות החינוכי ושיתוף המורים בהחלטות המתקבלות בבית הספר מעצימים את תחושת השייכות והמסוגלות.

מטרות הסטנדרטים בתרבות ובאקלים בית ספרי

- להציב לבית הספר דרישות מחייבות ביחס לתרבות ולאקלים הבית ספרי.
- ליצור מחויבות לשיפור מתמיד של התרבות והאקלים הבית ספרי.
- ליצור מעורבות, שותפות ואחריות של כל באי בית הספר: הנהלה, מורים, תלמידים, הורים והקהילה לטיפוח תרבות ואקלים בית ספרי.
- לפתח תרבות הערכה של תרבות ואקלים בית ספרי.

תוצאות מצופות לאור העבודה על סמך הסטנדרטים:

1. הגברת מעורבותם של כל באי בית הספר: צוות, תלמידים והורים בקידום תרבות ואקלים ביה"ס.
2. קיום תהליך שיטתי למיפוי הקיים/החסר ביחס לתרבות ולאקלים בית ספר ולהתערבות בהתאם.
3. הגדרת התפקידים, האחריות והסמכות של הנהלת בית הספר, של בעלי תפקידים שונים ושל המורים לגבי קידום איכות התרבות והאקלים בבית הספר.
4. גידול באחוז התלמידים המדווחים על תפיסות חיוביות כלפי בית הספר.
5. גידול באחוז התלמידים המדווחים על תחושת שייכות לבית הספר.
6. גידול באחוז התלמידים המדווחים על היותם בעלי תפקיד מוגדר ומתמשך בכיתה, בשכבה, בביה"ס ובקהילה.
7. גידול באחוז התלמידים המדווחים על תחושת הוגנות לגבי החוקים הנהוגים בבית הספר.
8. גידול באחוז התלמידים המרגישים תחושת מוגנות בבתי הספר וירידה באחוז התלמידים המדווחים על האלימות השכיחה בבית הספר.
9. גידול באחוז התלמידים המדווחים על תחושה של תמיכת המורים בהם.
10. גידול באחוז השותפים המדווחים על גילויי מעורבות חברתית בקרב חברי הצוות, חברת הילדים ונציגי ההורים.

ניהול שיח חינוכי אודות אקלים בית ספר באמצעות השפות השונות

- שימוש בשפות השונות בשיח החינוכי יכול לאפשר לצוות החינוכי ליצור נקודות ראות שונות על אודות התרבות והאקלים הבית ספרי.
- המרכיבים המרכזיים עליהם חשוב לשוחח בשפות השונות כדי לטפח תרבות ואקלים בית ספריים כוללים:
- א. קיומם של נהלים, נורמות, פעולות ותהליכים להגנתם, לבטיחותם ולבריאותם של תלמידים ותלמידות, מורים ומורות בזמן שהותם בבית הספר.
 - ב. עידוד של איכות במערכות יחסי האנוש בין באי בית הספר: בין הצוות החינוכי לתלמידים/ות, בין התלמידים/ות לבין עצמם/ן. יחסים המבוססים על אכפתיות (caring), כבוד הדדי, תחושת שייכות, תחושת ערך עצמי ומסוגלות ומעורבות פעילה של כל השותפים בבית הספר.
 - ג. קיומו של תהליך למידה והתנסות בלמידה רגשית ולמידה חברתית מובנה ושיטתי ברמה הכיתתית והבית ספרית כחלק אינטגרלי מתכנית הלימודית הפורמאלית.
 - ד. יצירת אקלים לימודי המעודד לקיחת אחריות אישית על תהליך הלמידה.
 - ה. קיומה של התייחסות מובחנת לצרכים ייחודיים של תלמידים.
 - ו. הבניית הקשר עם ההורים בבית הספר ויצירת מדיניות המקדמת מעורבות של בית הספר בקהילה.
 - ז. טיפוח איכות סביבה ואסתטיקה של הסביבה הפיזית של בית הספר.
- לאור החשיבות הרבה שאנו רואים בקיומו של שיח מתמשך בין העמיתים בצוות על אודות משמעות הסטנדרטים השונים והדרכים ליישומם ולהערכתם בביה"ס, מוצעות לכל סטנדרט דוגמאות לניהול השיח באמצעות השפות השונות שהוצגו בפרק הקודם.

כללי:

סטנדרט זה מתייחס לקיומם של נהלים, נורמות, פעולות ותהליכים ליצירת מנגנונים המבטיחים את הגנתם ובריאותם של באי בית הספר. הוא מאפשר בחינת המידה בה בית הספר מספק סביבה מוגנת והוגנת הפועלת למתן מענה לצרכים בסיסיים כמו: ביטחון, שלמות הגוף ופרטיות.

תיאור הסטנדרט:

בית ספר מבטיח את שלומם ואת ביטחונם של תלמידים ומורים בפעילויות השונות בתוך בית הספר ובפעילויות מחוץ לבית הספר ובכך מספק את זכותם של כל ילד וילדה ושל כל מבוגר לשמירה על גופם, על בריאותם הנפשית ועל רכושם.

סטנדרט משנה:

א.1 מוגנות

בית ספר מגדיר כללים ונהלים בתקנון החלים על הפעילות בתוך בית הספר ומחוצה לו (בטיולים, בספורים ובימי עיון) בהתאם לחוזרי מנכ"ל לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו ולחוק זכויות התלמיד. ביה"ס מפתח כלים להבטחת שלומם של התלמידים, להבטחת סדר ומשמעת, להגנתם מהתנהגויות אלימות מצד תלמידים ומורים ועורך פעולות לצורך הטמעתם.

ב.1 בטיחות

בית הספר פועל על פי חוזרי מנכ"ל המגדירים כללים, נהלים וסמכויות של בעלי תפקידים להבטחת בטיחות התלמידים ועושה פעולות לצורך הטמעתם בפעילות בין כותלי בית הספר ובפעילות שמחצה לו: בטיולים, ספורים, ביקורים במוזיאונים ובפעילויות תרבות אחרות.

ג.1 בטיחות בדרכים

בית הספר פועל על פי חוזרי מנכ"ל המגדירים כללים ונהלים ועושה פעולות לצורך הטמעתם כאורח חיים בהתנהגות הלומדים.

אמות מידה להערכה	תחום משנה
<p>1א1. תקנון</p> <ul style="list-style-type: none"> • בנייה, הטמעה ואכיפה תוך שיתוף באי ביה"ס <p>2א1. פיקוח מוגבר</p> <ul style="list-style-type: none"> • הגברת הפיקוח במצבים, בהתנהגויות, בזמנים ובמקומות המועדים לסיכון <p>3א1. הערכה שיטתית וקבועה</p> <ul style="list-style-type: none"> • הערכה שיטתית וקבועה של רמת האלימות ואקלים בית הספר לאורך השנה, תוך נקיטת הפעולות הבאות: רתימת באי בית הספר לקראת האבחון, דיון בממצאים והפקת לקחים, תרגום הממצאים לתכנית התערבות וביצועה. <p>4א1. טיפול בהתנהגויות סיכון</p> <ul style="list-style-type: none"> • קיומם של ערוצים לדיווח על הצקות, פגיעות, מצוקות, איומים, נשק וכו' המתרחשים בקהילת ביה"ס במהלך יום הלימודים ולאחריו. • קיומה של ועדה בית ספרית המתערבת מערכתית ב: • טיפול בהתנהגויות סיכון. • פעולות לזיהוי ולהפסקת התנהגויות של הצקה, חרם, סחיטה והשפלה בקרב התלמידים. • אירועי אלימות חמורים תוך התייחסות לטיפול בקורבן, לטיפול משמעותי וטיפולי בפוגע והתייחסות חינוכית לכלל התלמידים בדגש על התלמידים שנכחו באירוע. • תהליך הפקת לקחים. • קיומה של תכנית חינוכית-טיפולית להתמודדות עם יחידים וקבוצות בעלי התנהגות מקשה. <p>5א1. התנהגות הוגנת ומכבדת זכויות</p> <ul style="list-style-type: none"> • לקהילת בית הספר ערוצים ידועים וקבועים ללמידה ולדיון בזכויות הילד. • בביה"ס נהלים ברורים להגנה ולאכיפת זכויות/חובות השותפים. 	<p>בית ספר מגדיר כללים ונהלים בתקנון החלים על הפעילות בתוך בית הספר ומחוצה לו (בטיולים, בספורים ובימי עיון) בהתאם לחוזרי מנכ"ל, לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו ולחוק זכויות התלמיד.</p> <p>ביה"ס מפתח כלים להבטחת שלומם של התלמידים, להבטחת סדר ומשמעת, להגנתם מהתנהגויות אלימות מצד תלמידים ומורים ועורך פעולות לצורך הטמעתם.</p>

רגע. עוצרים ומשוחחים בשפות שונות:

השיח שננהל סביב סטנדרט זה נועד לבדוק מה נראה, נשמע ונחוש ביחס ל:

- **תחושת המוגנות:** של תלמידים, של חברי הצוות החינוכי
- **כללים ומשמעת:** הימצאות התקנון ואכיפתו, משמעת וגבולות, היעדרויות ואיחורים, תלמידים, מורים
- **התמודדות עם אלימות:** אלימות חמורה, אלימות מתונה, אלימות כלפי מורים, אלימות כלפי רכוש, אלימות חברתית, השתתפות בהצקות, הטרדה מינית, אלימות מצד מורים

לצורך זה מוצע לקיים שיח חינוכי במהלכו ניתן לשוחח בשפות השונות על ההיבטים השונים הנגזרים מסטנדרט מוגנות ובטיחות. מוצע לברר:

- מהם המסגרות, המבנים והנהלים שיסייעו לנו לרתום את מגוון השותפים להבניית התהליך מסודר ליצירת תקנון בית ספרי ולאכיפתו?
- באילו פורומים יתבצעו החשיבה, התכנון, דרכי ההערכה והצעדים ליישום?
- מתי ייפגשו החברים בפורומים השונים? באיזה תדירות?
- מה רצוי להעריך? למי יש לדווח? באיזה שלב?
- את מי כדאי/רצוי/חשוב שנשתף בתהליך? בתוצאותיו?

דוגמאות לשיחות בשפות השונות ביחס למוגנות ולבטיחות:

בשפת החלום

הזמינו את הצוות לעצום עיניים ולחלום לרקע נעימה שקטה המתנגנת בחדר. במסגרת "חלום עליכם" אתם מוזמנים לחלום על קבוצה, כיתה, שכבה, ב"ס בהם באי ביה"ס חשים תחושת מוגנות.

חשבו לעצמכם: מה מתרחש במקום מיוחד זה? מה אתם רואים שם? מה אתם שומעים? מה אתם חשים? מי הדמויות הנמצאות שם? מה תפקידן? מהי התקשורת הבין אישית ביניהן? אילו מסגרות, נהלים וכללים נהוגים שם? מי לקח חלק ביצירתם? כיצד?

אתם מוזמנים לעשות "פאוז" על אחת ההתרחשויות: מה ממה שאתם רואים/שומעים/חשים ביחס למוגנות באי ביה"ס אתם אוהבים ותמליצו לשמר? מדוע? מה אתם פחות אוהבים ותמליצו לשפר? מדוע? כיצד?

בשפת הרתימה

למי מהשותפים מייצר החלום שתיארתם אפשרות חדשה? מה יאפשר להם להצטרף למימוש החלום שתיארתם? מה עלול למנוע את הגשמת החלום שתיארתם? מהן האפשרויות שהחלום מייצר עבור כל השותפים, מבחינה אישית, מבחינה מקצועית, מבחינת השתייכותם לצוות? מהו האיום על השותפים שיעסקו במימוש החלום? איזה כוח עשוי להוות מנוף ליצירת מציאות החדשה על ידי המורים שאותם אנו רוצים לרתום?

בשפת ההוקרה

חבריכם לצוות החליטו להוקיר אתכם ולהמליץ עליכם לקבל פרס יוקרתי על מהלך נפלא שעשיתם, מהלך שתרם לתחושת המוגנות והבטיחות של באי ביה"ס. הזמנתם לוועדה ונתבקשתם לספר על מה ולמה מבקשים חבריכם לצוות להוקיר אתכם.

חשבו לעצמכם: על מה במיוחד אתם מבקשים להוקיר את עצמכם ביחס לתרומתכם לתחושת המוגנות והבטיחות שיצרתם? אילו מסגרות/מבנים/תהליכים סייעו לכם לעשות את המהלך החשוב שתרתם לתחושת המוגנות והבטיחות בקרב באי ביה"ס? מה הרגשתם/עשיתם/חשבתם לפני/תוך כדי/בעקבות המהלך? את מי שיתפתם בשלבים השונים?

בשפת הלמידה והחקירה

- קיבלתם מתנה "ברומטר דיגיטלי" המודד את תחושת המוגנות והבטיחות של באי ביה"ס במקומות, במסגרות ובזמנים שונים בביה"ס.

חשבו לעצמכם: מהו המקום/הזמן/המסגרת החשובים ביותר בו תרצו להציב את "הברומטר הדיגיטלי" על מנת שיצלם/יקליט קולות/מראות ויצג בפניכם תמונת מצב ביחס למידת תחושת המוגנות והבטיחות של באי ביה"ס? מדוע חשוב להציב אותו דווקא שם? מהם הקולות/המראות/התחושות שתקבלו עם ההתבוננות בברומטר הדיגיטלי שהוצב במקום/בזמן/במסגרת זו? מי השותפים שייראו בתמונות שיתקבלו "בברומטר הדיגיטלי"? במה תרצו לשמר/לשפר? מדוע? כיצד?

- מפו באופן אישי/צוותי/בית-ספרי את אמות המידה להערכת הפעולות המתקיימות בבית-ספרכם ביחס לסטנדרט זה.

מיפוי אמות המידה להערכה בבית הספר ביחס לסטנדרט			
אמות המידה להערכה	עדיין איננו קיים	קיים באופן חלקי	קיים לשביעות רצוננו

מיפוי הפעולות המתקיימות בבית הספר ליישום סטנדרט 1		
ביטוי בתכנית הפעילות הבית-ספרית	ביטוי בתכנית עבודה של הכיתות	תוצאות נמדדות*

בשפת התוצאות:

1. אספו מסמכים, תמונות, סרטים, פרוטוקולים של ישיבות המעידים על קיומם של מרכיבי הסטנדרט בהווה של בית הספר.
2. רשמו לעצמכם: מהן ההתנהגויות לצפייה המעידות שתלמידים חשים תחושת מוגנות ובדקו אותן.
3. בחנו את המדדים הבאים בתוצאות המיצ"ב ודונו בהם ובאפשרויות לשפרם: תחושת המוגנות של תלמידים; תחושת המוגנות של מורים; קיומם של נהלים ברורים להתנהגות ואכיפתם; ירידה בכל מדדי האלימות: אלימות כלפי מורים, ונדליזם, אלימות מצד מורים, אלימות חברתית עקיפה (חרם), אלימות חמורה, אלימות מתונה, השתתפות בהצקות והטרדה מינית.

4. אספו נתונים בתוך בית הספר על: היעדרויות ואיחורים; מקרים של אלימות בבית הספר.
5. אילו מבנים ארגוניים יצרתם בבית הספר למימוש סטנדרט זה?

סטנדרט 2 – תקשורת בין-אישית וקשר בין באי-ביה"ס

כללי:

סטנדרט זה מתייחס למערכות יחסי האנוש בין באי בית הספר, בין הצוות החינוכי לתלמידים/ות ובין התלמידים/ות לבין עצמם/ן. יחסים אלה מבוססים על אכפתיות (caring), כבוד הדדי תוך טיפוח תחושת שייכות, תחושת ערך עצמי, מסוגלות ומעורבות חברתית של כל השותפים בבית הספר.

תיאור הסטנדרט:

בית הספר מבנה ומקדם יחסי אכפתיות וכבוד בין באי בית הספר, מטפח תחושת שייכות ומעורבות חברתית בבית הספר ומחוצה לו.

סטנדרט משנה:

א2. יחסי אכפתיות וכבוד בין באי בית הספר

בית הספר מבנה ומקדם את איכות הקשרים והיחסים בין צוות בית הספר לתלמידים ובין התלמידים לבין עצמם.

א2.1. איכות הקשרים והיחסים בין צוות בית הספר לתלמידים

א2.2. איכות הקשרים והיחסים בין התלמידים לבין עצמם

ב2. שייכות, אחריות ומעורבות חברתית

בית הספר מקדם שייכות, אחריות ומעורבות חברתית של תלמידים במעגל הכיתתי, הבית ספרי והקהילתי.

ב2.1. פעולות ומסגרות לעידוד השייכות, האחריות והמעורבות החברתית

אמות מידה להערכה	תחום משנה
<p>1א2. איכות הקשרים והיחסים בין צוות ביה"ס לתלמידים</p> <ul style="list-style-type: none"> • הקפדה על יחס של הוגנות וכבוד בין תלמיד למורה ובין מורה לתלמיד • קיום מפגשים קבועים ל: <ul style="list-style-type: none"> - שיחות אישיות מורה-תלמיד - קשר שוטף עם התלמידים (באמצעות: מחברת קשר, התכתבות במייל, יצירת פורום, ביקורי בית וכו') - שיחות משוב של היבטים לימודיים, חברתיים והתנהגותיים - דיונים בסוגיות העוסקות באורח החיים הכיתתי והשלכותיו על התלמידים <p>2א2. איכות הקשרים והיחסים בין התלמידים לבין עצמם</p> <ul style="list-style-type: none"> • קיומן של שיחות כיתתיות אודות היחסים בקבוצת התלמידים • קיומם של מפגשים חברתיים לכלל התלמידים • איתור ילדים בודדים, דחויים חברתית וסיוע בשילובם בחברת הילדים • קיומן של יוזמות לחיזוק איכות הקשרים בין התלמידים (יוזמות מורים, תלמידים, הנהגת תלמידים) • קיומם של ביטויים שונים המצביעים על יחסי כבוד בין בנים לבנות כגון: שיתוף בנים/בנות בוועדות, מתן הזדמנות שווה לבנים/בנות להשתתף באופן שווה בתחומים שונים. 	<p>בית הספר מבנה ומקדם את איכות הקשרים והיחסים בין צוות בית הספר לתלמידים ובין התלמידים לבין עצמם.</p>

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מקדם שייכות, אחריות ומעורבות חברתית של תלמידים במעגל הכיתתי, הבית ספרי והקהילתי.	<p>12. פעולות ומסגרות לעידוד השייכות, האחריות והמעורבות</p> <ul style="list-style-type: none"> שיתוף הלומדים בתכנון ובביצוע פעולות לטיפוח השייכות והמעורבות באמצעות: פעילויות חברתיות, אירועים כיתתיים ובית-ספריים ועוד. קיומם של פעולות, נהלים ומסגרות ליצירת קשרים עם תלמידים הנעדרים מהלימודים ע"י תלמידים ומורים. קיומן של פעולות חברתיות לחיזוק הרגשת השייכות של כלל תלמידי הכיתה ובית הספר. קיומן של מסגרות כיתתיות/בית ספריות (כגון: ביטאון, קיר פעיל, תיבת פניות ועוד) המעודדות את הלומדים להיות מעורבים חברתית, להביע עמדות, בקשות, משאלות, התייחסויות לנעשה בכיתה/בביה"ס ולמלא תפקידים בקבוצה, בכיתה, בבית הספר ובקהילה.

רגע. עוצרים ומשוחחים בשפות שונות:

השיח שננהל סביב סטנדרט זה נועד לבדוק מה נראה, נשמע, נחוש ביחס ל:

- **יחסים בין-אישיים:** יחסי מורים-מורים, מורים-מנהל, מורים-תלמידים, תלמידים-תלמידים
- **יחסי אכפתיות, הוגנות וכבוד** בין השותפים
- **תחושת השייכות** של הילדים, המורים, הקהילה
- **מידת המעורבות החברתית** של השותפים בקרב חברי הצוות, חברת הילדים ונציגי ההורים

לצורך כך מוצע לקיים שיח חינוכי במהלכו ניתן להתנסות בשיח בשפות השונות ולהסתכל על הקשר בין באי בית הספר מההיבטים השונים הנגזרים מסטנדרט תקשורת בין-אישית וקשר בין באי ביה"ס. מוצע לברר:

- מהם התנאים הנדרשים לקבוצה, לכיתה, לביה"ס על מנת לטפח את מערכות יחסים בין-אישיים בין מורים-מורים, מורים-מנהל, מורים-תלמידים, תלמידים-תלמידים?
- אילו מסגרות, זמנים, פעולות יכולים לסייע ביצירת יחסי אכפתיות, הוגנות וכבוד בין השותפים?
- אילו תהליכים מעמיקים את תחושת השייכות של הילדים, המורים, הקהילה?

- באילו פורומים יתבצעו החשיבה, התכנון, דרכי ההערכה והצעדים לטיפול התקשורת הבין-אישית והקשר בין באי ביה"ס?
- מי ילווה את המסגרות השונות? באיזו תדירות נפגשים? מי השותפים בפורומים השונים?
- נברר מה נרצה להעריך? נבחן כיצד התקשורת הבין-אישית משפיעה על המתחולל בשיעור, בהפסקה; בחברת הילדים, בצוות. למי יש לדווח? באיזה שלב?
- את מי כדאי/רצוי/חשוב שנשתף בתהליך/בתוצאותיו?

דוגמאות לשיחות בשפות שונות ביחס לתקשורת בין-אישית וקשר בין באי ביה"ס:

בשפת החלום

דמיינו שאתם נמצאים בישיבת סיכום השנה, חוגגים את הצלחת העשייה בבית הספר בתחום של קשר ותקשורת בין באי בית הספר. באילו סיפורים המתארים את הקשר המיוחד בין באי בית הספר אתם נזכרים?

מי הן הדמויות הדומיננטיות בשיח זה? חשבו על סיפור הצלחה שתספרו במפגש זה. מה תגובת הסובבים אתכם לסיפור זה? מה היו אומרים תלמידים בסבב של שיח סוף שנה על השנה שעברה?

את מי עוד הייתם רוצים לשתף בשיח זה?

בשפת הרתימה

למי מהשותפים מייצרים התקשורת הבין-אישית והקשרים שתיארתם אפשרות חדשה? מה יאפשר להם לייצר תקשורת בין-אישית כמו שתיארתם? מה עלול למנוע לממש את התקשורת הבין-אישית והקשר עם באי ביה"ס כפי שתיארתם? מהם הרווחים הגלומים במערכת יחסים כמו שתיארתם עבור כל השותפים מבחינה אישית? מבחינה מקצועית? מבחינת השתייכותם לצוות? מהו האיום שבמערכת יחסים שכזו על השותפים השונים?

בשפת ההוקרה

הוחלט להעניק לכם מדליה על התקשורת הבין-אישית והקשרים שלכם עם באי ביה"ס.

חשבו לעצמכם: על מה בתקשורת הבין-אישית והקשרים שלכם עם באי ביה"ס הם מוקירים אתכם במיוחד? על מה אתם מוקירים את עצמכם? על מה תלמידים/הורים מוקירים אתכם? אילו מסגרות/מבנים/תהליכים סייעו לכם לעשות את המהלך החשוב שתרם לטיפול התקשורת הבין-אישית והקשר עם באי ביה"ס? מה הרגשתם/עשיתם/חשבתם לפני/תוך כדי/בעקבות המהלך? את מי שיתפתם בשלבים השונים בטיפול התקשורת הבין-אישית והקשר עם באי ביה"ס?

בשפת הלמידה והחקירה

- קיבלתם את ציוני המיצ"ב ביחס לתקשורת הבין-אישית והקשר עם באי ביה"ס.

חשבו: מה התוצאות שיתקבלו על-פי דיווחי תלמידים ביחס לתקשורת הבין-אישית ולקשר עם באי ביה"ס כפי שהם נתפסים בעיניהם? מה התוצאות שיתקבלו על-פי דיווחי חברי הצוות ביחס לתקשורת הבין-אישית ולקשר עם באי ביה"ס כפי שהם נתפסים בעיניהם? האם יהיו פערים? היכן במיוחד? מדוע? במה תרצו לשמר/לשפר? מדוע? כיצד?

- בדקו את נוכחותם של מרכיבי הסטנדרט בעבודה החינוכית בבית הספר. מה קיים לשביעות רצונכם? מה קיים באופן חלקי? ומה איננו קיים? לו הייתם צריכים להציג את נוכחותם של מרכיבי הסטנדרט בבית הספר, היכן היה בא לידי ביטוי נראותם בחיי בית הספר?

מפו באופן אישי/צוותי/בית-ספרי את אמות המידה להערכה ואת הפעולות המתקיימות בבית-ספרכם ביחס לסטנדרט זה.

מיפוי אמות המידה להערכה בבית הספר ביחס לסטנדרט			
אמות המידה להערכה	עדיין איננו קיים	קיים באופן חלקי	קיים לשביעות רצוננו

מיפוי הפעולות המתקיימות בבית הספר ליישום סטנדרט 1		
ביטוי בתכנית הפעילות הבית-ספרית	ביטוי בתכנית עבודה של הכיתות	תוצאות נמדדות*

- ערכו קבוצות מקוד של מורים ותלמידים סביב השיחות האישיות במסגרת השעות הפרטניות. להלן דוגמאות לשאלות שניתן להציב לקבוצות המיקוד:
 - בתום השנה נרצה לכתוב דו"ח על קידום איכות השיחות האישיות עם תלמידים. על מה כדאי לנו לכתוב?
 - באילו מצבים את/ה נוהג/ת לקיים שיחות אישיות עם תלמידים?
 - מה מנחה אותך בניהול שיחה אישית עם תלמידים?
 - דבר שאני מאוד גאה בו באינטראקציה שהייתה לי עם תלמיד/ה...
 - היזכר/י באינטראקציה טובה עם תלמיד/ה ובאינטראקציה בעייתית שהתקיימה בשבוע האחרון. מה עשה אותה לטובה או לבעייתית?
 - מהן הדילמות שיש לכם בנושא ניהול שיחות אישיות עם תלמידים? תארו מפגש אישי עם תלמיד/ה שהציב בפניכם דילמה.
 - אילו סוגי שיחות את/ה מנהלים עם תלמידים? ואילו שיחות הייתם רוצים לנהל יותר?
 - מהם הנושאים עליהם נסבות שיחות עם תלמידים? נושא שמעסיק אותי היום בקשר עם התלמידים.
 - מהם הכלים שעומדים לרשותך בניהול שיחות אישיות עם תלמידים? ולאילו כלים אתה עוד זקוק?
 - אילו היית מדבר עם המורה שהיית לפני שנה, איזו עצה היית נותן לו/לה הקשורה ליצירת קשר אישי עם תלמיד?

דוגמאות לשאלות מיקוד לקבוצת תלמידים:

- מתי קיימת שיחה עם מורה? באיזה נושא? מה הייתה המטרה?
- זיכרון טוב שיש לי משיחה או מקשר עם מורה. מה עשה את זה לטוב?
- זיכרון לא נעים משיחה או קשר עם מורה. מה עשה את זה ללא-נעים?
- תאר מצב שבו תלמיד רוצה לפנות למורה אבל מתלבט: למה?
- חשוב לנו ללמוד מכם איך מורים צריכים להיות בקשר עם תלמידים.

אילו עצות אתם יכולים לתת?

בשפת התוצאות:

1. אספו מסמכים, תמונות, סרטים, פרוטוקולים של ישיבות המעידים על קיומם של מרכיבי הסטנדרט בהווה של בית הספר.
2. רשמו לעצמכם מהן ההתנהגויות לצפייה המעידות שתלמידים ומורים מרוצים מהקשרים האישיים הקיימים בבית הספר.
3. בחנו את המדדים הבאים בתוצאות המיצ"ב, אח"מ (אקלים חינוכי מיטבי) ודונו בהם ובאפשרויות לשפרם:
יחסי מורים מורים; יחסי מורים מנהל; תמיכת מורים בתלמידים; יחסי הוגנות וכבוד;
יחס תלמידים כלפי מורים; יחסי תלמידים - תלמידים;
4. אילו מסגרות באופק חדש מאפשרות זמן לשיח אישי בבית הספר? זמן להעמקת הקשר בין מורים לתלמידים? בין מורים למורים? ובין מורים להורים?

סטנדרט 3 – למידה חברתית ולמידה רגשית

כללי:

סטנדרט זה מתייחס לקיומו של תהליך למידה מובנה ושיטתי במסגרת שעת כישורי חיים ובמסגרת החינוך חברתי-ערכי ושעת חינוך/חברה כחלק מהתכנית הבית ספרית. הלמידה החברתית והלמידה הרגשית משלימות את הלמידה במקצועות הלימוד ומקדמות את ההתפתחות האישית והחברתית של התלמידים במעגלים מתפתחים: פרט, קבוצה, כיתה, בי"ס, קהילה, חברה ולאום. על ביה"ס לקיים תהליך למידה המותאם לשלב ההתפתחותי של התלמידים, למצבי חיים בהם הם מתנסים ולנושאים הנלמדים במסגרת תכנית הלימודים לשעת "כישורי חיים" ולשעת "חינוך/חברה" ובתכנית הכוללת של בית הספר.

תיאור הסטנדרט:

בבית הספר מופעלת תכנית לימודים התפתחותית בשעת "חינוך/חברה" במסגרת חינוך חברתי-ערכי ובשעת "כישורי חיים". התכנית משתלבת בתכנית הבית-ספרית ומוטמעת ברמת הכיתה, השכבה ובית הספר.

סטנדט משנה:

א3. כישורי חיים

במהלך שנות החינוך יש התייחסות לכשירויות תוך אישיות, בין-אישיות וחברתיות ולנושאי מניעה שונים כבסיס לקידום רווחה אישית וחברתית ולמניעת התנהגויות סיכון.

1א3. קיומה של תכנית ליבה לטיפוח כישורי חיים

2א3. הערכת תהליך הלמידה

ב3. חינוך חברתי-ערכי

בבית הספר תכנית חברתית-ערכית רב שנתית מקיפה המטפחת תפישה ערכית חברתית, המקנה ידע, והמזמנת התנסויות בנושאים חברתיים ערכיים.

1ב3. הפעלת שעת חינוך/חברה קבועה במערכת ללמידת התחום החברתי-ערכי

2ב3. חינוך לערכי יסוד של מדינת ישראל ולמחויבות לעם ולמדינה

3ב3. טיפוח מיומנויות חברתיות-ערכיות

4ב3. מגוון מסגרות למעורבות חברתית ואזרחית

5ב3. טקסים, ימי חג ומועד, אירועים ומסיבות

6ב3. הערכת הלמידה החברתית

ג3. תרבות, העשרה, טיולים והפגה

בית הספר מטפח תרבות פנאי ומזמן פעילויות פנאי איכותיות.

אמות מידה להערכה	תחום משנה
<p>1א3. קיומה של תכנית ליבה לטיפוח כישורי חיים</p> <ul style="list-style-type: none"> • קיומה של שעה קבועה ללמידת כישורי חיים • התכנית כוללת התייחסות לנושאים הבאים: <ul style="list-style-type: none"> - כישורים תוך אישיים, בין אישיים וחברתיים, - חיזוק החוסן האישי - זכויות ילדים, - מיניות, - מגדר, - משפחה, - מניעת התנהגויות סיכון, - מניעת שימוש לרעה בחומרים פסיכואקטיביים, - מניעת אלימות והתעללות - צריכה מושכלת של אמצעי התקשורת, עיתונות ואינטרנט, - קידום בריאות ובטיחות בדרכים, -חינוך לחירום <p>2א3. הערכת תהליך הלמידה</p> <p>הכנת תיק עבודות (פורטפוליו) להתבוננות ולניתוח הלמידה בכישורי חיים</p>	<p>במהלך שנות החינוך יש התייחסות לכשירויות תוך אישיות, בין-אישיות וחברתיות ולנושאי מניעה שונים כבסיס לקידום רווחה אישית וחברתית ולמניעת התנהגויות סיכון.</p>

אמות מידה להערכה	תחום משנה
<p>קיומה של תכנית חברתית ערכית רב שנתית הכוללת את המרכיבים הבאים:</p> <p>133. שעת חינוך קבועה במערכת ללמידה החברתית-ערכית</p> <p>ביה"ס מיישם את ליבת שעת החינוך בהתאם לעקרונות, לנושאים, לתהליכים ולמסגרות המפורטים בה. הלמידה וההתנסות החברתית מתרחשים במעגלי פעילות מתפתחים: מעגלי פרט-קבוצה; מעגל החיים הכיתתי; מעגל החיים הבית ספרי; מעגל החיים הקהילתי ומעגל החיים הלאומי.</p>	<p>בבית הספר תכנית חברתית ערכית רב שנתית המטפחת תפישה ערכית חברתית, המקנה ידע, והמזמנת התנסויות בנושאים חברתיים ערכיים.</p>
<p>233. חינוך לערכי יסוד של מדינת ישראל ומחויבות לעם ולמדינה</p> <ul style="list-style-type: none"> • היכרות עם התרבות היהודית, השקפות העולם, האמונה, המורשת המנהגים והחגים • הערכה וכבוד לתרבות ולדתות השונות בחברה הישראלית • טיפוח זהות אישית חברתית, תרבותית ולאומית • מחויבות לזיכרון השואה והגבורה • היכרות עם מקומות, אישים ונשים משמעותיים בארץ • טיפוח המוכנות והנכונות לשירות המדינה וצה"ל • טיפוח סולידאריות וקשר עם יהדות התפוצות 	
<p>333. טיפוח מיומנויות חברתיות ערכיות</p> <p>ביה"ס מזמן ללומדים למידה והתנסות חברתית במגוון מיומנויות חברתיות ערכיות כגון: מתן כבוד, נתינה, סובלנות, אחדות ושונות, מעורבות חברתית, מנהיגות, אחריות, יזמות, תרבות השיחה והדיון, שיתוף ושותפות, פתרון הוגן במצבי קונפליקט, קיומו של הליך הוגן, קבלת החלטות אישיות וקבוצתיות, שיתוף פעולה ועבודת צוות, מתן משוב, איתור צרכים, צריכה נבונה של אמצעי תקשורת, ניהול פנאי, דיון בדילמות מוסריות, הנמקה על בסיס ערכי</p>	

אמות מידה להערכה	תחום משנה
<p>4.ב3. מגוון מסגרות למעורבות חברתית אזרחית קיומן של מסגרות קבועות המאפשרות התנסות במעורבות חברתית ואזרחית ב:</p> <ul style="list-style-type: none"> • מילוי תפקידים: תורנות כיתה, ועדות כיתתיות ובית ספריות, נציגות במועצת התלמידים, תורנות הפסקה, תורנויות הסעה ועוד • נתינה ועזרה לזולת: חונכות, התנדבות, עזרה לזולת, מחויבות אישית ועוד • התנסות במימוש ערכים דמוקרטיים במסגרת חברת התלמידים ומועצת התלמידים: מתן הזדמנות למנהיגות תלמידים, הליך בחירות דמוקרטי למועצת תלמידים, שיתוף תלמידים בכתיבת התקנון ובאכיפתו, שיתוף תלמידים בקבלת החלטות בעניינים יום-יומיים, מימוש זכות הביטוי, זכות המחאה וגבולותיה, ועוד • תכנון, ייזום והפקת אירועים בית ספריים: אירועים כיתתיים, שכבתיים ובית ספריים בימי שיא, בהפסקות פעילות, בבזארים ועוד • דיונים פומביים לבאי בית הספר: בימות דיון, הייד פארק, מפגשים בגובה העיניים, פגוש את הצוות ועוד... לשכבה, לביה"ס ולקהילה תוך שיתוף מורים, תלמידים והורים • עיסוק באקטואליה בנושאים שעל סדר היום הציבורי <p>5.ב3. טקסים, ימי חג ומועד, אירועים, ומסיבות קיום טקסים לציון אירועים בעלי אופי לאומי/כלל עולמי, ציון ימי חג ומועד, אירועים ומסיבות על פני לוח השנה</p> <p>6.ב3. הערכת הלמידה החברתית-ערכית קיומם של כלים להערכת הלמידה החברתית של יחידים וקבוצות המתנסים במסגרת הכיתה, בית הספר והקהילה</p>	

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מטפח תרבות פנאי ומזמן פעילויות פנאי איכותיות.	<p>לביט הספר תכנית לטיפוח תרבות הפנאי הכוללת:</p> <ul style="list-style-type: none"> • אירועי תרבות ואומנות • סיורים, ביקורים במוזיאונים • שיעורי העשרה, חוגים וטיפוח כשרונות • ימים מרוכזים סביב נושאים נבחרים • טיולים - על פי מנהלת טיולים ושל"ח

רגע. עוצרם ומשוחחים בשפות שונות:

השיח שיתנהל סביב סטנדרט זה נועד לבדוק מה נראה, נשמע, נחוש ביחס ל:

- **למידה החברתית-ערכית** במסגרת שעת חינוך/חברה ובמסגרת ועדות/פורמים/פעילויות החינוך החברתי, במפגשים קבוצתיים/פרטניים של תלמידים ומורים, בטקסים, בטיולים ובפעילויות החינוך החברתי.
- **למידה רגשית** במסגרת שעת כישורי-חיים, במפגשים של הצוות עם קבוצת תלמידים, במפגשים אישיים של הצוות עם תלמידים.
- **רווחה האישית והחברתית** של הילדים והצוות החינוכי.
- **התנהגויות סיכון** של תלמידים צעירים/בוגרים בכיתה, בהפסקה, בביה"ס ומחוצה לו.
- **מעורבות והשתתפות חברתית במסגרת** תפקיד לכל תלמיד, ועדה, מועצה, פורום בביה"ס ומחוצה לו.
- **העצמת תלמידים** במסגרת קבוצה, כיתה, שכבה, ביה"ס, בקהילה בתפקידים שונים.
- **תרבות פנאי ומימושה.**

לצורך כך מוצע לקיים שיח חינוכי במהלכו נשוחח בשפות השונות על ההיבטים השונים הנגזרים מסטנדרט הלמידה החברתית והלמידה הרגשית. מוצע לברר:

- מהם התנאים הנדרשים לקבוצה, לכיתה, לביה"ס על מנת לאפשר למידה והתנסות רציפה, קבועה ומתמשכת בתחום הלמידה הרגשית והלמידה החברתית-ערכית?
- אילו כלים, מסגרות, זמנים, פעולות יעמדו לרשות הצוות ויאפשרו לו לטפח מיומנויות רגשיות, חברתיות וערכיות?
- באילו פורומים יתבצעו החשיבה, התכנון, דרכי ההערכה והצעדים לבניית תכנית בית-ספרית כוללת המטפחת את הלמידה החברתית והלמידה הרגשית?
- מי יהיה שותף לצוות הרגשי-חברתי-ערכי? על מה/מי יהיה אחראי? באיזה תדירות ייפגש? את מי ישתף במהלכים השונים? באילו שלבים? כיצד?
- מה כדאי להעריך ביחס לשעת חינוך/חברה, שעת כישורי חיים, פעילות החינוך החברתי, תרבות הפנאי? למי יש לדווח? באיזה שלב?
- את מי כדאי/רצוי/חשוב שנשתף בתהליך/בתוצאותיו?

דוגמאות לשיחות בשפות שונות ביחס ללמידה החברתית וללמידה הרגשית:

בשפת ההוקרה

חשבו על תעודת הוקרה/מדליה שתמצו להעניק לתלמידים בעקבות פעולה מיוחדת שיש לה זיקה ללמידה החברתית וללמידה הרגשית במסגרת שעת כישורי חיים, שעת חינוך/חברה, מעורבות חברתית בוועדה, מועצה או כל מסגרת אחרת וכו'. בדקו מה מאפיין את הפעולה שתמצו להוקיר? איזה מהלך היא נועדה לקדם? כיצד? מהם הקריטריונים על פיהם ייבחרו התלמידים להם תמצו להעניק תעודת הוקרה? מה תכללו בתעודת ההוקרה? מתי תחלקו תעודה זו? באיזה תדירות? היכן? בנוכחות מי? וכו'.

בשפת חלום

נרדמתם והתעוררתם כעבור 10 שנים ואתם מוצאים יישום מיטבי של הלמידה הרגשית והחברתית בבית הספר. כיצד הוא נראה? מי שותף בהליך זה? מה אומרים המורים על המיקוד בלמידה הרגשית והחברתית? מה אומרים התלמידים? מה השתנה במראה של בית הספר? בקולות הנשמעים בו? אילו תחושות מלוות אתכם? למה במיוחד אתם מתחברים?

בשפת החקירה והלמידה

- התבקשתם לבדוק את הטמעת תכנית כישורי חיים והתכנית לשעת חינוך/חברה. תכננו מה תמצו לבדוק ביחס לשיבוץ שעה קבועה במערכת לכל כיתה וכיתה, ביחס למימוש השעה באופן קבוע, ביחס למי שמנחה שעה זו, ביחס להתנהלות בהתאם לעקרונות, לנושאים, לתהליכים ולמסגרות המפורטים בה, ביחס ללמידה ולהתנסות בנושאים/ערכים/כשירויות שנקבעו, ביחס לתיעוד, לסביבת הלמידה וכו'.
- מפו באופן אישי/צוותי/בית-ספרי את אמות המידה להערכה ואת הפעולות המתקיימות בבית-ספרכם ביחס לסטנדרט זה.

מיפוי אמות המידה להערכה בבית הספר ביחס לסטנדרט			
אמות המידה להערכה	עדיין איננו קיים	קיים באופן חלקי	קיים לשביעות רצוננו

מיפוי הפעולות המתקיימות בבית הספר ליישום סטנדרט 1		
ביטוי בתכנית הפעילות הבית-ספרית	ביטוי בתכנית עבודה של הכיתות	תוצאות נמדדות*

בשפת התוצאות

1. אספו מסמכים, תמונות, סרטים, פרוטוקולים של ישיבות המעידים על קיומם של מרכיבי הסטנדרט בהווה של בית הספר.
2. רשמו לעצמכם מהן ההתנהגויות לצפייה המעידות על כך שמתקיימת למידה של כישורי חיים ושל שעת חינוך/חברה.
3. בחנו את המדדים הבאים בתוצאות המיצ"ב, אח"מ (אקלים חינוכי מיטבי ודונו בהם ובאפשרויות לשיפורם:
מעורבות חברתית ויחסים עם הקהילה; השתתפות בפעילויות חברתיות; קיומה של שעת חינוך/חברה ושעת "כישורי חיים"; התנסות בפורומים ובוועדות בבית הספר.
4. האם הוקדש זמן קבוע לתכניות אלו במערכת השעות? באילו מסגרות זמן נוספות באים לידי ביטוי תחומים אלו? מי מוביל אותם? למי מדווחים? מתי? כיצד?
5. בדקו כמה ילדים נושאים תפקידים שונים וממלאים אותם באופן קבוע? בחנו מי מעריך זאת? מתי? כיצד?
6. חשבו: האם התחום מוערך בתעודה? היכן? האם ברשותכם בנק היגדים להערכת התחום? מה הוא כולל? למה התייחסתם בעיקר? כיצד? מדוע?

סטנדרט 4 – אקלים לימודי

סטנדרט זה מתייחס לקיומן של סביבות למידה תומכות המתחשבות בשונות שבין הלומדים, המאפשרות לכל תלמיד להתקדם על פני הרצף הלימודי-חינוכי, המרחיבות את אפשרויות הבחירה והיוזמה, המעודדות פעילות מעבר לביה"ס אל תוך הקהילה, המעודדות סקרנות ושותפות התלמידים בתהליך הלמידה.

סטנדרט זה מציע הבנייה של פסקי זמן קבועים ומשתנים לרפלקציה על תהליך הלמידה, להתבוננות פנימית וחיזונית בתהליך הלמידה, לדיאלוג על מהות הלמידה, להגברת המודעות לחוויות מצמיחות לעומת חוויות בולמות בלמידה, להכרת אסטרטגיות וסגנונות למידה.

תיאור הסטנדרט:

בית ספר מבנה סביבות למידה תומכות תוך הטמעת תהליכי הערכה ומשוב וארגון מסגרות הלמידה באופן המאפשר העצמת תחושת המסוגלות האישית של תלמידים וקידום הישגיהם בתחומים מגוונים.

סטנדרט משנה:

- א. הבניית סביבות למידה תומכות
- ב. הטמעת תהליכי הערכה ומשוב
- ג. ארגון מסגרות הלמידה

אמות מידה להערכה	תחום משנה
<p>א.4. הבניית סביבות למידה תומכות</p> <ul style="list-style-type: none"> • קיומם של מגוון חומרי למידה המטפחים את תחושת המסוגלות • קיומם של מענים ייחודיים לתלמידים בעלי צרכים שונים • שיתוף התלמידים בתהליך הלמידה • הגברת מודעות התלמידים לאסטרטגיות הלמידה שלהם והעשרתם באסטרטגיות נוספות • יצירת פסקי זמן ללמידה מהצלחות לימודיות, התנהגויות, חברתיות • התייחסות לטעות ולכישלון כאל חלק מתהליך הלמידה • יצירת זיקות בין נושאי הלמידה לבין מצבי חיים הרלוונטיים לתלמידים • עידוד למידה מתוך כבוד לשונות: נקודות מבט, דעות, אסטרטגיות למידה • עידוד תלמידים להתייחס בכבוד לדברי עמיתיהם גם כשלא מסכימים עמם <p>ב.4. הטמעת תהליכי הערכה ומשוב</p> <ul style="list-style-type: none"> • שימוש באמצעי הערכה מגוונים • שיתוף התלמידים בבניית קריטריונים מגוונים להערכה • יצירת פסקי זמן לרפלקציה (התבוננות פנימית וחיצונית) על תהליכי הלמידה • מתן משוב הכולל התייחסות למה שנכון, למה שלא נכון ולדרך לשפר את הטעון שיפור • מעקב אחר התפתחות הלמידה של התלמידים ברצף לאורך שנות לימודיהם בביה"ס • התייחסות לחרדת בחינות וטיפול בהן • התייחסות לטוהר הבחינות ודיון בסוגיות הנגזרות מהנושא <p>ג.4. ארגון מסגרות הלמידה</p> <ul style="list-style-type: none"> • בניית מערכת שעות המבטאת התייחסות להתפתחות הלומדים ולמשתנים כמו: יכולת ריכוז, עומס, גיוון • יצירת מסגרות ללמידת עמיתים • הבניית זמנים ומסגרות להתנסויות במילוי תפקידים בתהליך הלמידה • הבניית זמנים ומקומות קבועים לסיוע לתלמידים מתקשים • הבניית הנגישות לעזרי למידה, לעמדות תקשוב 	<p>בית ספר מבנה סביבות למידה תומכות בתהליכי למידה, בתהליכי הערכה ומשוב ובארגון הלמידה ומאפשר העצמת תחושת המסוגלות האישית של תלמידים לקדם את הישגיהם בתחומים מגוונים.</p>

רגע. עוצרים ומשוחחים בשפות שונות:

השיח שיתנהל סביב סטנדרט זה נועד לבדוק מה נראה, נשמע, נחוש ביחס ל:

- תמיכה לימודית בתלמידים
- תמיכה באוטונומיה של התלמיד
- מוטיבציה ללמידה
- עניין ולרלוונטיות
- משוב יעיל והוגן
- ציפיות מורים ותלמידים
- שיעורים פרטיים
- שיעורי בית

לצורך כך נקיים שיח חינוכי במהלכו נשוחח בשפות השונות על ההיבטים השונים הנגזרים מסטנדרט אקלים לימודי. מוצע לברר:

- מהן נקודות החוזק והנקודות לחיזוק בקרב **תלמידי** ביה"ס ביחס לנושאים/תחומים/מקצועות/ מיומנויות למידה/חשיבה בכלל ובמקצועות הלימוד השונים באופן ספציפי?
- מהן נקודות החוזק והנקודות לחיזוק בקרב **צוות** ביה"ס ביחס לנושאים/תחומים/מקצועות/ מיומנויות למידה/חשיבה בכלל ובמקצועות הלימוד השונים באופן ספציפי?
- אילו מענים ייחודיים לתלמידים בעלי צרכים שונים תרצו/ביכולתכם לתת? כיצד?
- מהם התנאים הנדרשים על מנת לאפשר למידה והתנסות רציפה לתלמידים בעלי צרכים שונים, בנושאים/תחומים/מקצועות/מיומנויות?
- כיצד נגביר את מודעות התלמידים לאסטרטגיות הלמידה שלהם ולהעשרתם באסטרטגיות נוספות?
- מהן הזיקות הקיימות בין נושאי הלמידה לבין מצבי חיים הרלוונטיים לתלמידים?
- אילו כלים, מסגרות, זמנים, פעולות, חומרי למידה יעמדו לרשות הצוות ביחס לנושאים/תחומים/מקצועות/ מיומנויות למידה/חשיבה בכלל ולמקצועות הלימוד השונים באופן ספציפי?
- באילו פורומים יתבצעו החשיבה, התכנון, דרכי ההערכה והצעדים לבניית תכניות אישיות/קבוצתיות/כיתתיות/בית ספריות?
- מי יהיה שותף למיפוי הלומדים/המורים? על מה/מי יהיה אחראי? את מי נרצה לשתף במהלכים השונים? באילו שלבים? כיצד?
- מה נרצה להעריך? אילו כלי הערכה מגוונים עומדים לרשות הצוות? את מי כדאי/רצוי/חשוב לשתף בתהליך הערכה/בתוצאותיו? מתי? כיצד?

דוגמאות לשיחות בשפות שונות ביחס לאקלים הבית-ספרי:

בשפת החלום

באחד המוזיאונים בארץ נפתחת תערוכת תמונות ומיצגים בנושא "לומדים מלמדים ותהליכי למידה בבתי הספר". הזמנתם כאומנים לדיון מקדים על התערוכה. הביאו דימוי ומטאפורה המייצגים בעיניכם דמות של לומד ודמות של מלמד.

כמורים נסחו משפט שהייתם אומרים למטאפורה של הלומד ולמטאפורה של המלמד. אספו את המטאפורות שעלו בצוות ונסו להמשיג מתוכן את מהות הקשר שנוצר בין הלומד למלמד וכיצד זה משליך על תהליכי ההוראה והלמידה.

בשפת החקירה והלמידה

- צרו באופן דמיוני שלושה סלונים בהם מתקיימת שיחה על למידה ועל הערכה בבית הספר: סלון של מורים; סלון של תלמידים, סלון של הורים. מכל סלון אפשר לשמוע את הסלון האחר אך אי אפשר לראות אותו ואי אפשר לדבר בין ה"סלונים". המטרה היא לאפשר לכל סלון להקשיב לדיבורים המתרחשים בסלון האחר ולהכניס את זה לשיח שלו.

בהקשבה לכל אחד מהסלונים רשמו משפטים המביעים עמדה על תהליכי הלמידה והערכה בבית הספר.

מיינו את המשפטים שנאספו לפי: משפטים המקדמים את הלמידה... משפטים המעכבים למידה... מיתוסים ותפיסות שגויות על למידה... וכד'

- מפו באופן אישי/צוותי/בית-ספרי את אמות המידה להערכה ואת הפעולות המתקיימות בבית-ספרכם ביחס לסטנדרט זה.

מיפוי אמות המידה להערכה בבית הספר ביחס לסטנדרט			
אמות המידה להערכה	עדיין איננו קיים	קיים באופן חלקי	קיים לשביעות רצוננו

מיפוי הפעולות המתקיימות בבית הספר ליישום סטנדרט 1		
ביטוי בתכנית הפעילות הבית-ספרית	ביטוי בתכנית עבודה של הכיתות	תוצאות נמדדות*

בשפת הרתימה

אספו את המשפטים שנאמרו על למידה ונסו לבדוק מה מקורם; את מי הם משרתים? בחרו מתוך המשפטים שנאספו בשפות הקודמות משפטים שבעיניכם חוסמים למידה. מאחורי כל משפט גלוי נמצא משפט סמוי המעיד על חשש, על פחד, על כאב וכד'. נסו לזהות מה מסתתר מאחורי המשפט? מה מקורו? את מי הוא משרת? נסו לשנות את המשפט לאמירה חיובית ומקדמת. לא כדאי להתעלם מהקושי, אלא כדאי להשתמש בו כדי להתקדם ולא להיתקע.

בשפת התוצאות

1. אספו מסמכים, תמונות, סרטים, פרוטוקולים של ישיבות המעידים על קיומם של מרכיבי הסטנדרט בהווה של בית הספר.

2. בדקו מערכות אישיות/קבוצתיות/כיתתיות - על מה הן מעידות? מדוע?
3. בדקו את סביבות הלמידה - עד כמה הן תומכות ומכילות? באיזה אופן?
4. בדקו את תהליכי הערכה והמשוב - באילו אמצעי הערכה משתמשים? מהם הקריטריונים להערכה? מי שותף להערכה? כיצד נעשה המעקב אחר התפתחות הלמידה של התלמידים ברצף לאורך שנות לימודיהם בביה"ס?
5. בדקו את מסגרת ארגון הלמידה: עד כמה מערכת שעות המבטאת התייחסות להתפתחות הלומדים ולמשתנים כמו יכולת ריכוז, עומס, גיוון וכד' עד כמה הובנו זמנים ומסגרות קבועים לסיוע למתקשים?
6. בחנו את המדדים הבאים בתוצאות המיצ"ב ודונו בהם ובאפשרויות לשפרם: תמיכה לימודית בתלמידים; תמיכה באוטונומיה של התלמיד; מוטיבציה ללמידה; עניין ורלוונטיות; משוב יעיל והוגן; ציפיות מורים מתלמידים.

סטנדרט 5 - איתור, אבחון ומתן מענה לתלמידים בעלי צרכים ייחודיים

סטנדרט זה מתייחס לאתגר ולמחויבות המערכת להתייחס לשונות תוך הכלת התלמידים ומתן הזדמנות שווה והתייחסות לשונות מגדרית.

מחויבותו של בית הספר להיענות במסגרתו, בצורה מובחנת, לצרכים ייחודיים של תלמידים: ליקויי למידה, בעלי קשיים רגשיים וחברתיים (נפגעי טרור, קשיים סוציו-אקונומיים, משפחות חד הוריות, ילדים להורים גרושים, ילדים במשפחות אומנות), בעלי בעיות רפואיות, הזקוקים לשרותי חינוך מיוחד נוער בסיכון לנשירה ועוד

וכן לתלמידים מצטיינים ומחוננים, תלמידים בעלי כישרונות חברתיים, מנהיגותיים, אומנותיים, מוזיקליים, ספורטאים וכו'.

תיאור הסטנדרט:

בית הספר נותן במסגרתו מענים מובחנים לצרכים ייחודיים של תלמידים בהיבט: הקוגניטיבי, הרגשי, החברתי, המשפחתי והכלכלי

בית ספר מפתח מודעות לצרכים של תלמידים בעלי צרכים ייחודיים, מאתר אותם, מתאים להם דרכי למידה והערכה, תוך מתן מענים לימודיים, רגשיים וחברתיים.

סטנדרט משנה:

א.5. זיהוי תלמידים בעלי צרכים ייחודיים

ב.5. אבחון תלמידים בעלי צרכים ייחודיים

ג.5. מסגרות וכלים להתערבות חינוכית טיפולית מותאמת

ד.5. מתן ליווי ותמיכה

תחום משנה	אמות מידה להערכה
<p>5א. זיהוי תלמידים בעלי צרכים ייחודיים</p> <ul style="list-style-type: none"> פיתוח מודעות וידע לזיהוי ולאיתור ילדים עם צרכים ייחודיים: <ul style="list-style-type: none"> א. ליקויי-למידה, ילדי שילוב, ילדי חינוך מיוחד, בעלי מגבלות פיזית ב. תלמידים במצבי מצוקה וסיכון וכו' (כלכליים, רגשיים, חברתיים, התנהגותיים וכד') ג. תלמידים בעלי בעיות התנהגות ד. על רקע רב תרבותי: עולים, לבנים, לבנות ועוד ה. בעלי כישורים מיוחדים בספורט, במוזיקה, במנהיגות, באומנות וכו'הכשרת הצוות החינוכי ללמידה וליישום של חוקים ונהלים לגבי ילדים עם צרכים ייחודיים <p>5ב. אבחון תלמידים בעלי צרכים ייחודיים</p> <ul style="list-style-type: none"> איתור ואבחון התלמידים שזוהו כבעלי צרכים ייחודיים שיתוף והיוועצות עם ההורים, עם בעלי תפקידים, עם מומחים בתחום <p>5ג. מסגרות וכלים להתערבות חינוכית טיפולית מותאמת</p> <ul style="list-style-type: none"> פיתוח ידע ואסטרטגיות למידה לילדים שאותרו הבניית דרכי הערכה מותאמות לתלמידים בעלי צרכים ייחודיים יצירת פעולות בכיתה לקבלת הילדים בעלי הצרכים הייחודיים בקרב כלל תלמידי הכיתה <p>5ד. מתן ליווי ותמיכה</p> <ul style="list-style-type: none"> מתן ליווי ותמיכה רגשית לתלמידים מאותרים יצירת הזדמנויות להצגת הכישרונות, הכישורים, הכוחות הייחודיים של התלמידים שאותרו 	<p>בית הספר מפתח מודעות לצרכים של תלמידים בעלי צרכים ייחודיים, מאתר אותם, מתאים להם דרכי למידה והערכה, תוך מתן מענים לימודיים, רגשיים וחברתיים.</p>

רגע. עוצרים ומשוחחים בשפות שונות:

השיח שנהל סביב סטנדרט זה נועד לבדוק מה נראה, נשמע, נחוש ביחס ל:

- מענה לצרכים ייחודיים של תלמידים
- עידוד ותמיכה בכישורים ייחודיים של תלמידים
- דרכי למידה אלטרנטיביים
- דרכי היבחנות אלטרנטיביים

לצורך כך נקיים שיח חינוכי במהלכו נשוחח בשפות השונות על ההיבטים השונים הנגזרים מסטנדרט איתור, אבחון ומתן מענה לתלמידים בעלי צרכים ייחודיים. מוצע לברר:

- כיצד מופו תלמידים בעלי צרכים ייחודיים? מי מיפה? מתי? באיזה אופן?
- האם זוהו ואותרו ילדים עם צרכים ייחודיים?
- א. ליקויי- למידה, ילדי שילוב, ילדי חינוך מיוחד, בעלי מגבלות פיזית,
- ב. תלמידים במצבי מצוקה וסיכון וכו' (כלכליים, רגשיים, חברתיים, התנהגותיים וכד'),
- ג. תלמידים בעלי בעיות התנהגות,
- ד. על רקע רב תרבותי: עולים, לבנים, לבנות ועוד,
- ה. בעלי כישורים מיוחדים בספורט, במוזיקה, במנהיגות, באומנות וכו'.
- כיצד הוכשר הצוות ללמידה וליישום של חוקים ונהלים לגבי ילדים עם צרכים ייחודיים?
- מהו הידע ואסטרטגיות הלמידה בהם שולט הצוות כדי לסייע לילדים שאותרו?
- באיזו דרך הובנו דרכי הערכה המותאמים לתלמידים בעלי צרכים ייחודיים?
- אילו פעולות נעשו לקבלת הילדים בעלי הצרכים הייחודיים בקרב חבריהם לכיתה/ לביה"ס?
- אילו הזדמנויות ניתנות להצגת הכישרונות, הכישורים, הכוחות הייחודיים של התלמידים שאותרו?
- מה נרצה להעריך? למי יש לדווח? באיזה שלב? את מי כדאי/רצוי/חשוב שנשתף בתהליך/בתוצאותיו?

דוגמאות לשיחות בשפות שונות ביחס לסטנדרט איתור, אבחון ומתן מענה לתלמידים בעלי צרכים ייחודיים:

בשפת החלום

דמיינו שקיבלתם לבית הספר מכתב של תלמיד/ה עם צרכים ייחודיים הלומד/ת בכיתתכם. במכתב זה מנוסחות ארבע פסקאות: סיפור של אירוע שחוה/חוותה בבית הספר; תיאור הרגשות העולים מהאירוע; תיאור הצרכים שלא סופקו באירוע; ובקשות ישירות המופנות אליכם.

איזה דיון אתם רוצים ליזום בצוות בית הספר בעקבות המכתב ש"קיבלתם"?

בשפת ההוקרה

נבחרתם בין 5 בתי"ס שידגימו עבודה ייחודית ביחס למתן מענה לילדים עם צרכים ייחודיים. במה אתם גאים בעבודתכם? מדוע? מיהם השותפים להצלחתכם? כיצד? מה תוכלו להציע לבתי"ס אחרים שיבואו ללמוד מכם? מדוע?

בשפת החקירה והלמידה

- צרו בחדר הדמיה של מצב בו יש הפרעות לקשב ולריכוז במשימה הניתנת ב"כאן ועכשיו".

בחנו בתהליך רפלקטיבי:

אילו רגשות, מחשבות עלו בעקבות החוויה שבה התנסיתם? מול אילו קשיים הייתם צריכים להתמודד?

לאיזה סוג של עזרה הייתם זקוקים?

נסחו שאלות שהייתם מעלים בצוות ביחס לחוויה שעברתם;

במה עונים מרכיבי הסטנדרט לחוויה שעברתם?

איזה הזדמנות פותח סטנדרט זה לגבי יצירת האקלים?

מהו הקושי ביישום סטנדרט זה?

איזה ידע כדאי לזמן לבית הספר ביחס למצבים ייחודיים ולתלמידים עם צרכים ייחודיים?

- מפו באופן אישי/צוותי/בית-ספרי את אמות המידה להערכה ואת הפעולות המתקיימות בבית-ספרכם ביחס לסטנדרט זה.

מיפוי אמות המידה להערכה בבית הספר ביחס לסטנדרט			
אמות המידה להערכה	עדיין איננו קיים	קיים באופן חלקי	קיים לשיעור רצוננו

מיפוי הפעולות המתקיימות בבית הספר ליישום סטנדרט 1		
ביטוי בתכנית הפעילות הבית-ספרית	ביטוי בתכנית עבודה של הכיתות	תוצאות נמדדות*

בשפת התוצאות:

1. אספו מסמכים, תמונות, סרטים, פרוטוקולים של ישיבות המעידים על קיומם של מרכיבי סטנדרט בהווה של בית הספר.
2. בחנו את הכיתה ורשמו לעצמכם מי מהתלמידים זקוק להתייחסות שונה/נוספת?
3. אלו מענים ייחודיים קיימים בבית הספר המאפשרים מתן מענה ייחודי לתלמידים עם צרכים ייחודיים?

סטנדרט 6- יחסי גומלין בין בית הספר להורים וקשר עם הקהילה

סטנדרט זה עוסק בבניית שותפויות בין כל באי בית הספר - צוותי החינוך, תלמידים/ות, והורים. בית הספר פועל למיסוד דרכי ההידברות, השותפות והמעורבות של ההורים בפעילות החינוכית-חברתית בבית הספר.

בית הספר מקיים קשרי גומלין עם מסגרות ומוסדות לחינוך בלתי פורמאלי בקהילה על מנת ליצור רצף חינוכי-חברתי מבוקר עד לילה.

תלמידי בית הספר מעורבים בפעילות למען הקהילה על סמך איתור צרכים משותף.

תיאור הסטנדרט:

בית הספר מבנה מערך של העברת מידע להורים בנוגע לנעשה בבית הספר בכלל ובנוגע למצב ילדיהם בפרט. בית ספר פועל מתוך אוריינטציה קהילתית, מעודד את ההורים לקחת חלק פעיל בנעשה בבית הספר ומשתף אותם בקבלת החלטות ובפעילויות של בית הספר.

סטנדרט משנה:

א. העברת מידע להורים

בית הספר מספק להורי התלמידים סוגים שונים של מידע אודות ילדיהם: מצבם בתחום הלימודי החברתי והאישי ואודות בית הספר, הצוות, חזון ביה"ס, יעדיו, פעולותיו, תכניות עבודה.

1א6. מסירת מידע

ב. מעורבות הורים

בית הספר מבנה דיאלוג ושותפויות בין המוסד החינוכי להורים בכל הקשור לחינוך ילדיהם בבית הספר תוך הגדרת גבולות המעורבות.

1ב6. הבניית דיאלוג ושותפויות בין ביה"ס להורים

ג. קשרים ושותפויות עם גורמים בקהילה

בית הספר מעודד קשרים ושותפויות עם גורמים בקהילה ומעודד מעורבות חברתית ועשייה למען ביה"ס והקהילה.

1ג6. רתימת גופים בקהילה

2ג6. הפעלת תלמידים בקהילה

סטנדרט 6א. העברת מידע להורים

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מספק להורי התלמידים סוגים שונים של מידע אודות ילדיהם: מצבם בתחום הלימודי החברתי והאישי ואודות בית הספר, הצוות, חזון ביה"ס, יעדיו, פעולותיו, תכניות עבודה.	<p>6א. מסירת מידע</p> <ul style="list-style-type: none"> העברת סוגים שונים של מידע להורים אודות ילדיהם. מצבם בתחום הלימודי, החברתי והאישי ואודות בית הספר, הצוות, חזון ביה"ס, יעדיו, פעולותיו, תכניות עבודה ובנוגע לצוות בית הספר.

סטנדרט 6ב. מעורבות הורים

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מבנה דיאלוג ושותפויות בין המוסד החינוכי להורים בכל הקשור לחינוך ילדיהם בבית הספר תוך הגדרת גבולות המעורבות.	<p>6ב. הבניית דיאלוג ושותפויות בין ביה"ס להורים</p> <ul style="list-style-type: none"> שיתוף ההורים בהבניית חזון בית הספר ובקביעת היעדים והדרכים למימושו שיתוף ההורים בתכניות הבית ספריות ובתכניות הכיתתיות בתחום הלימודי, הרגשי והחברתי קיום פורומים, ועדות ומסגרות קבועים לשותפות הורים (בחשיבה, בקבלת החלטות, בתכנון בביצוע וביישום)

סטנדרט 6ג. קשרים ושותפויות עם גורמים בקהילה

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מעודד קשרים ושותפויות עם גורמים בקהילה ומעודד מעורבות חברתית ועשייה למען ביה"ס והקהילה.	<p>6ג. רתימת גופים בקהילה</p> <ul style="list-style-type: none"> רתימת גופים בקהילה לפעילות בבית הספר גיוס מתנדבים/ות בקהילה למען צורכי בית הספר שיתוף גורמים שונים בקהילה, כגון: שירותי רווחה, יחידה לקידום נוער, מתאמי סמים ברשות, שירות מבחן לנוער, משטרה, עמותות רלוונטיות בכל הנוגע למניעה ולטיפול בהתנהגויות סיכון יצירת קשר עם גורמים ברשות ובחינוך הלא פורמלי ליצירת מענים לתרבות הפנאי <p>6ג. הפעלת תלמידים בקהילה</p> <ul style="list-style-type: none"> הפעלה של תלמידים בקהילה במסגרת התכנית החברתית של בית הספר (מחויבות אישית, תכנית מנהיגות, להיות אזרח ועוד) קיומה של נציגות תלמידים פעילה במוסדות הקהילה

רגע. עוצרים ומשוחחים בשפות שונות:

השיח שננהל סביב סטנדרט זה נועד לבדוק מה נראה, נשמע, נחוש ביחס ל:

- נגישות הורים למידע
- מעורבות הורים
- שותפויות
- קשרי גומלין בית ספר-קהילה

לצורך כך נקיים שיח חינוכי במהלכו נשוחח בשפות השונות על ההיבטים השונים הנגזרים מסטנדרט יחסי גומלין בין בית הספר להורים וקשר עם הקהילה. מוצע לברר:

- איזה סוגי מידע מועבר להורים? העברת מידע להורים אודות ילדיהם, מצבם בתחום הלימודי החברתי והאישי ואודות בית הספר, הצוות, חזון ביה"ס, יעדיו, פעולותיו, תכניות עבודה.
- כיצד ומתי נמסר המידע הלימודי החברתי והאישי? למי נמסר? מי מוסר? באיזה אופן? לאיזה צורך? באיזו תדירות?
- כיצד מבנה ביה"ס את הדיאלוג והשותפויות עם ההורים בכל הקשור לחינוך ילדיהם בבית הספר? באיזה מסגרות? מי שותף למהלך? מהם המסגרות, המבנים והנהלים הקשורים לכך?
- כיצד מעודד בית הספר קשרים ושותפויות עם גורמים בקהילה ברמת כיתה/ביה"ס?
- כיצד מעודד מעורבות חברתית ועשייה של תלמידים/מורים למען ביה"ס והקהילה?
- מה נרצה להעריך? את מי כדאי/רצוי/חשוב שנשתף בקריטריונים להערכת התהליך ובתוצאותיו?

דוגמאות לשיחות בשפות שונות ביחס לסטנדרט יחסי גומלין בין בית הספר להורים וקשר עם הקהילה:

בשפת החלום

זכיתם במפעל הפיס ואפשרו לכם לבנות את ביה"ס החלומי בו ילדיכם ילמדו, ביה"ס בו יחסי הגומלין בין ביה"ס להורים נפלא, על דעת כולם. נפגשתם עם המומחים השונים ואתם מתארים בפניהם מה צריך להיות בביה"ס החלומי, איך יראו יחסי הגומלין בין ביה"ס להורים, אילו קשרים יהיו בין ביה"ס לקהילה...

בשפת ההוקרה

נציגי הקהילה פנו לרשות המקומית כדי שיעניקו לכם פרס יוקרתי על יחסי הגומלין שיש לכם עם ההורים והקהילה. נציג הרשות פנה אליכם ובקש שתתארו בקצרה מדוע דווקא לכם מגיע הפרס היוקרתי שכל בתיה"ס ביישוב רוצים בו.

בשפת החקירה והלמידה

מפו באופן אישי/צוותי/בית ספרי את אמות המידה להערכה ואת הפעולות המתקיימות בבית-ספרכם ביחס לסטנדרט זה.

מיפוי אמות המידה להערכה בבית הספר ביחס לסטנדרט			
אמות המידה להערכה	עדיין איננו קיים	קיים באופן חלקי	קיים לשביעות רצוננו

מיפוי הפעולות המתקיימות בבית הספר ליישום סטנדרט 1		
ביטוי בתכנית הפעילות הבית-ספרית	ביטוי בתכנית עבודה של הכיתות	תוצאות נמדדות*

בשפת התוצאות

1. אספו מסמכים, תמונות, סרטים, פרוטוקולים של ישיבות המעידים על קיומם של מרכיבי סטנדרט בהווה של בית הספר.
2. בחנו את הקשרים בין ביה"ס להורים ברמת כיתה וברמה בית ספרית.
בדקו כמה מפגשים התקיימו? באילו נושאים עסקו המפגשים? כמה משתתפים הגיעו?
באיזו תדירות התקיימו המפגשים? מה קרה בעקבות המפגשים?
3. במה באה לידי ביטוי מעורבות ההורים ותרומתם בהיבטים הקשורים לתלמידים, לעולם התוכן, לסביבה הלימודית ועוד?
4. מהן הפעולות הנעשות בביה"ס בשיתוף ההורים והקהילה? באיזה תדירות? מי שותף להכנה, לביצוע, להערכה? כיצד?

סטנדרט 7. איכות סביבה ואסתטיקה של הסביבה הפיזית של בית הספר

סטנדרט זה מתייחס לתנאים הפיזיים והקשר שלהם לאיכות השהייה הנעימה והמוגנת בבית הספר.

הסטנדרט כולל טיפוח אסתטי של סביבת בית הספר: ניקיון, עיצוב וקישוט הכיתות, המסדרונות, החצרות וכד'. דאגה לתקינותם ולניקיונם של המתקנים העומדים לרשות התלמידים/ות כגון: חדרי שירותים, ברזיות מתקני ספורט וכד' ומחויבות לאיכות הסביבה ולחינוך לאיכות הסביבה.

תיאור הסטנדרט:

בית הספר מהווה סביבה נעימה נקייה ובטוחה, ומתמיד לטפח את סביבתו תוך שיתוף התלמידים.

סטנדרט משנה:

א. תנועה ומעברים

ב. סביבה מטופחת, תחזוקת בית הספר

ג. עיצוב סביבה לימודית

אמות מידה להערכה:

א. תנועה ומעברים

1א7. נגישות במעברים

ב. סביבה מטופחת תחזוקת בית הספר

1ב7. תחזוקה של המבנה והחצר

2ב7. שילוט להתמצאות

3ב7. התייחסות למשתנים של איכות סביבה

ג. עיצוב סביבה לימודית

1ג7. עיצוב סביבה

ד. התפתחות תפיסה סביבתית-אקולוגית

סטנדרט 7א. תנועה ומעברים

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מקפיד על בטיחות התנועה בכניסה ובמעברים השונים בבית הספר.	<p>1א7. נגישות במעברים</p> <ul style="list-style-type: none"> הקפדה על נגישות במעברים השונים, הסרת מפגעים שמסכנים במעברים (פרוזדורים, יציאה לחצר, מדרגות, מעקה וכד') הגברת הפיקוח במעברים אלה

סטנדרט 7ב. סביבה מטופחת תחזוקת בית הספר

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מקפיד על תחזוקת המתקנים, על ניקיון ועל אסתטיקה.	<p>1ב7. תחזוקה של המבנה והחצר</p> <ul style="list-style-type: none"> הקפדה על הניקיון של המבנה והחצר, תקינות המתקנים והתאמתם לגיל התלמידים שילוב צמחייה במתחם בית הספר ובחצרות <p>2ב7. שילוט להתמצאות</p> <ul style="list-style-type: none"> קיומה של כניסה אסתטית לבית הספר הצגת מקרא להתמצאות במרחב בית הספר <p>3ב7. התייחסות למשתנים של איכות סביבה</p> <ul style="list-style-type: none"> הפעלת שיקולי דעת ביחס לאקוסטיקה, לתאורה, לאוורור, לרעש, ולרמת הזיהום בחדרי הלימוד ובמקומות בהם פועלים התלמידים

סטנדרט 7ג. עיצוב סביבה לימודית

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מעצב סביבה אסתטית בהתאמה לתוכני הלימוד ולתחומי העניין.	<p>7ג. עיצוב הסביבה</p> <ul style="list-style-type: none"> התאמת הסביבה הפיזית לתכנים ולמסרים הלימודיים והחברתיים ניצול שטחים ליצירת פינות למידה, פינות משחקים, פינות האזנה וכד'

סטנדרט 7ד. התפתחות תפיסה סביבתית-אקולוגית

תחום משנה	אמות מידה להערכה
בית הספר מעודד מודעות, מעורבות ומחויבות הכלל לאיכות הסביבה.	<p>7ד. מודעות ומחויבות לאיכות הסביבה</p> <ul style="list-style-type: none"> קיומן של פעולות להגברת מחויבות כל באי בית הספר לשמירת הטבע ולאיכות הסביבה ולטיפוחה סיורים להכרת הסביבה הקרובה ולטיפוח מחויבות לשמירתה קיום קשרי גומלין עם גורמים שעוסקים בחינוך סביבתי

רגע. עוצרים ומשוחחים בשפות שונות:

השיח שננהל סביב סטנדרט זה נועד לבדוק מה נראה, נשמע, נחוש ביחס ל:

- בטיחות התנועה בכניסה ובמעברים
- תחזוקה וניקיון
- אסתטיקה של הסביבה הלימודית
- מודעות, מעורבות ומחויבות לאיכות סביבה

לצורך כך נקיים שיח חינוכי במהלכו נשוחח בשפות השונות על היבטים השונים הנגזרים מסטנדרט איכות סביבה ואסתטיקה של הסביבה הפיזית של בית הספר. מוצע לברר:

- מה מידת הנגישות במעברים?
- באיזו רמה תחזוקת המבנה והחצר? מספקת? מה נרצה לשפר? כיצד?
- האם השילוט בביה"ס מסייע להתמצאות? כיצד? היכן? באיזו מידה?
- עד כמה ביה"ס מתייחס למשתנים של איכות הסביבה? במה זה בא לידי ביטוי? מי אחראי לכך? למי הוא מדווח?
- עד כמה עיצוב הסביבה הלימודית יעיל, בטיחותי, מזמין? אחת לכמה זמן הוא מתחלף? מי אחראי לתחזוקו?
- מה נרצה להעריך? את מי כדאי/רצוי/חשוב שנשתף בתהליך/בתוצאותיו? למי יש לדווח? באיזה שלב?

דוגמאות לשיחות בשפות שונות ביחס לסטנדרט איכות סביבה ואסתטיקה של הסביבה הפיזית של בית הספר

בשפת החלום

נבחרתם כצוות המעצב את סביבת בית הספר בתוך המבנה הקיים. המשימה היא לעצב מקום שנעים לשהות בו, שמאפשר מוגנות וקשר בין אישי בין באי בית הספר. דמיינו שאתם יכולים לרחף וליצור לכם עמדות תצפית על כל המבנה פנים וחוצץ. מהם המקומות שאתם בוחרים לעצור בהם ולרשום שינויים בעיצוב הקיים? מה הייתם משנים? מתקנים? מוסיפים? מעצבים?

כשתחזרו ממשימת הצוות עליכם להגיש דו"ח לצוות בית הספר.

מה יהיה כתוב בדו"ח? מהם התחומים שבחרתם להכניס בהם שינוי? את מי חשוב לגייס למשימה זו?

בשפת החקירה והלמידה

- בדקו את נוכחותם של מרכיבי הסטנדרט בעבודה החינוכית בבית הספר: מה קיים לשביעות רצונכם? מה קיים באופן חלקי? ומה איננו קיים? לו הייתם צריכים להציג את נוכחותם של מרכיבי הסטנדרט בבית הספר, היכן היה בא לידי ביטוי נראותו בחיי בית הספר?

מפו באופן אישי/צוותי/בית-ספרי את אמות המידה להערכה ואת הפעולות המתקיימות בבית-ספרכם ביחס לסטנדרט זה.

מיפוי אמות המידה להערכה בבית הספר ביחס לסטנדרט			
אמות המידה להערכה	עדיין איננו קיים	קיים באופן חלקי	קיים לשביעות רצוננו

מיפוי הפעולות המתקיימות בבית הספר ליישום סטנדרט 1		
ביטוי בתכנית הפעילות הבית-ספרית	ביטוי בתכנית עבודה של הכיתות	תוצאות נמדדות*

- חלקו את בית הספר לזירות שונות: כניסה, המנהלה: מזכירות, חדר מורים, כיתות, מסדרונות, חצר, שער כניסה, גינה וכד'.
הציבו מצלמות שונות בכל זירה. נסחו שאלות שינחו את המצלמה.
מהם מאפייני הזירה? מה מתרחש בה? מה בסביבה יאפשר איכות חיים טובה יותר? מה בסביבה מפריע היום לאיכות החיים בה?
 - בדירוג של 1-100 איזה ציון הייתם נותנים לסביבה הפיזית ולאיכות החיים בזירה שאתם בודקים? מה ניתן לעשות במגבלות הקיימות כדי לקרב את הציון לעבר ה-100? אילו תמונות אתם נוהגים לקבל היום? ומה הייתם רוצים לקבל?
מי השותפים בזירה שהייתם רותמים לפעולה?
 - הסביבה הפיזית נמצאת ברקע של כל אחד מהסטנדרטים האחרים. לסביבה הפיזית בבית הספר השפעה ישירה, עקיפה ומשולבת עם גורמים אחרים על מימוש כל אחד מהסטנדרטים האחרים. לסביבה הפיזית יש השפעה על התנהגויות לא רצויות כמו אלימות על סוגיה השונים אך גם השפעה על יצירת תנאים המאפשרים הופעתן של התנהגויות חיוביות.
- מפו את המטרות והאפשרויות של הסביבה הפיזית בכל סטנדרט, ומה ניתן לעשות כדי לממשן:

פעולות	מטרות להשגה בתחום הסביבה הפיזית	הסטנדרט
		1. מוגנות ובטיחות
		2. תקשורת בין-אישית וקשר בין באי ביה"ס
		3. למידה רגשית ולמידה חברתית
		4. אקלים לימודי
		5. איתור, אבחון ומתן מענה לתלמידים בעלי צרכים ייחודיים
		6. יחסי גומלין בין בית הספר להורים וקשר עם הקהילה
		7. איכות סביבה ואסתטיקה של הסביבה הפיזית בבית הספר

תרגום הסטנדרטים לתכנית המערכתית ליצירת אקלים בטוח וצמצום האלימות

התפיסה המנחה

- אסטרטגיה מערכתית, מתוכננת, עקבית וארוכת טווח המבוססת על נתונים, הניתנת להערכה והנמשכת לפחות שלוש שנים בהובלת ראש המערכת ובשיתוף = כל הגורמים במערכת, מקדמת אקלים בטוח ורווחה נפשית - נותנת מענה להיבטים שונים של אקלים (מוגנות, שייכות, אווירה) ומאפשרת צמיחה אישית של הפרט (מסוגלות, אוטונומיה, ניהול עצמי).
- עוסקת בטיפול בתלמידים אלימים ובתלמידים המעורבים בהתנהגויות סיכון, ובהתמודדות עם אירועי משבר - מעודדת את המערכת לחפש פתרונות טיפוליים לפרטים אלימים ו/או הנמצאים במצבי סיכון ומחזקת את יכולות המערכת להתמודד עם אירועי משבר.

הנחות יסוד ועקרונות מנחים ליצירת אקלים בטוח בבית הספר

- א. עבודה על יצירת אקלים מיטבי כבסיס למניעת אלימות** - סביבה לא אלימה של בית הספר היא חיונית למוגנות פיזית, לבריאות נפשית, להתפתחות מוסרית, לתפקוד אקדמי ולרכישת מיומנויות וערכים של אזרחים במדינה דמוקרטית.
- ב. משימה משותפת של כל חברי קהילת בית הספר והקהילה שבה ממוקם בית הספר.** חיוני ליצור שיתוף פעולה בין כל הגורמים הרלבנטיים - צוות המורים, התלמידים, הורי התלמידים וגורמים בקהילה וביישוב.
- ג. קיומה של תכנית מערכתית מתמשכת ועקבית** - הבנויה על אסטרטגיה והמתייחסת למצרך של מרכיבים לאורך זמן, לטווח הגילים בבית הספר ולהקשר התרבותי של סביבת בית הספר, תוך יצירת שותפויות בין כל הגורמים המעורבים.
- ד. מרכזיותו של מנהל בית הספר והצוות החינוכי** - ההתמודדות עם אלימות היא חלק מהמשימות של הצוות החינוכי של בית הספר, ולא של כוחות חיצוניים לבית הספר. יש מקום לשילוב זמני של תכניות המופעלות על ידי אנשי מקצוע חיצוניים, אך הדגש חייב להיות על העצמה של הכוחות הפנימיים של בית הספר על ידי העמקה של הכשרה והתמחות של חברי הצוות החינוכי, כולל אנשי המערך המסייע של בית הספר.
- ה. התערבות מבוססת ניטור** - לניטור בבית הספר מספר תפקידים במהלך ההתערבות: ראשית, לעורר את המודעות של בית הספר לתופעה, להיקפה, לאופייה ולמיקומה. שנית, לשמש בסיס נתונים לבניית ההתערבות, ושלישית, לשמש כלי הערכה ובקרה לתהליך ההתערבות.
- ו. הגברת המעקב והפיקוח** - נוכחות מבוגרים, פיקוח והשגחה חשובים ויעילים בתהליך המניעה. הגברת הפיקוח בעיקר בזמנים הלא פורמאליים מאפשרת אכיפה יעילה יותר של חוקים, צמצום של השטחים הסמויים מן העין וצמצום מוכח של מקרי האלימות בבית הספר.
- ז. אכיפה, הרתעה וטיפול משמעותי לצד חיזוקים חיוביים** - יש להתייחס בשלילה ולעצור מיידית את כל סוגי האלימות. הפחתה של התנהגויות אלימות בבית הספר דורשת בו זמנית נקיטת תגובות של ענישה ומניעת הטבות מחד ובמקביל מתן חיזוקים חיוביים עבור התנהגויות חיוביות. יש להקפיד על הפסקת השגרה באירועי אלימות על מנת ליצור הליך חינוכי הולם.
- ח. שילוב בין מניעה ראשונית למניעה שניונית ושלישונית** - יש להפעיל בבית הספר פעולות מניעה לצד פעולות לטיפול בילדים מקשים.

ט. ההתמודדות עם אלימות היא חלק מהתמודדות עם התנהגויות סיכון ועם התנהגויות לא נורמטיביות אחרות, כגון: עישון, שימוש באלכוהול, סמים ונהיגה מסוכנת.

י. הגברת המעורבות החברתית של תלמידים בקהילה - מעורבות של תלמידים בקהילה היא ערך ויש הוכחות אמפיריות לתרומתה של מעורבות זו לתחושת ערך עצמי ולהפחתת האלימות.

משרד החינוך גיבש אסטרטגיה לטיפול באלימות שתיושם באופן הדרגתי בכל בתי הספר. התכנית מבוססת על סטנדרטים לאקלים ותרבות בית ספר:

1. מוגנות ובטיחות
2. תקשורת בין אישית וקשר בין באי בית הספר
3. למידה רגשית חברתית (שעת כישורי חיים ושעת חברה המיושמות בכל המערכת)
4. אקלים לימודי
5. מענה דיפרנציאלי לתלמידים עם צרכים ייחודיים
6. יחסי גומלין בין ביה"ס להורים ומכוונות לקהילה
7. טיפוח הסביבה הפיזית

בשנת הלימודים תשס"ח החל המשרד בהפעלה הדרגתית של התכנית המערכתית ליצירת אקלים בטוח לצמצום אלימות. התכנית פועלת בתשס"ח ב-800 בתי ספר. מדריכי שפ"י מובילים ומנהלים את התכנית.

אמצעי ניטור

בתי הספר המשתתפים בתכנית קיימו אבחון בית ספרי שמיפה את רמת אקלים ביה"ס ואת רמת האלימות.

מיצ"ב - ראמ"ה

מורכב משאלוני הישגים ומשאלוני אקלים וסביבה פדגוגית.

מטרת שאלוני אקלים וסביבה פדגוגית: כלי ניהולי המציג בפני מנהלי בתי"ס תמונת מצב במגוון נושאים מתוך חיי בית הספר כפי שהם משתקפים בדיווחי תלמידים ומורים. הכלי מסייע באיתור נקודות החוזק והחולשה היחסיות של בית הספר.

שאלונים מועברים לתלמידי כיתות ה', ו', ז', ח', ט' (N=196,116)

למורים: מחנכים א'-ט' ומורים ד'-ט' (N=16,510)

למנהלים (N=1033)

העברה מתקיימת אחת לשנתיים בבתי ספר הנבחנים במבחני המיצ"ב (מחצית מבתי הספר היסודיים וחט"ב).

נתונים מייצגים ארציים לפי שכבות גיל ומגזרים מועברים אחת לשנה.

הנושאים הנמדדים בשאלון אקלים - מיצ"ב

א. אקלים בית ספר:

- שביעות הרצון של התלמידים מבית הספר
 - יחסים חיוביים בין המורים לתלמידים
 - תחושת המוגנות של התלמידים
 - מעורבות באירועי אלימות
 - משמעת וגבולות
- דיווחי התלמידים

- שביעות הרצון של מורים מבית הספר
- דיווחי המורים

ב. הסביבה הפדגוגית:

- ציפיות המורים מתלמידיהם להתקדמות בלימודים
 - מתן הערכה ומשוב לתלמידים
 - מוטיבציה אוטונומית ללמידה מצד התלמידים
 - תחושת מסוגלות לימודית מצד התלמידים
 - שימוש בתקשוב בתהליכי הלמידה
 - בדיקת שיעורי הבית ע"י המורים
 - היקף השיעורים הפרטיים במקצועות המיצ"ב
- דיווחי התלמידים

- מתן הערכה ומשוב לתלמידים
 - הוראה דיפרנציאלית
 - עבודת צוות בבית הספר
 - שימוש בתקשוב בתהליכי ההוראה
 - תכנון ותיאום של שיעורי בית
- דיווחי המורים

שאלון אח"מ: אקלים חינוכי מיטבי

- שאלון אינטרנטי לתלמידים מתשס"ה
- השאלון אינו חובה ומלווה בתהליך הדרכה לבניית תכנית התערבות
- 1127 בתי"ס עשו את השאלון, מתוכם 210 עשו אבחון חוזר
- דו"ח התוצאות מגיע למנהל בית הספר והוא חסוי

מימדים בשאלון אח"מ

- שייכות
- כבוד וערך עצמי
- מסוגלות
- אוטונומיה

- מימוש עצמי
- פגיעה מילולית
- אלימות פיסית
- גניבה וסחיטה
- נשיאת נשק
- אלימות מורים כלפי תלמידים
- מסוגלות מורים לטיפול בתופעת האלימות
- התנהגויות א-סוציאליות

בתכנית המופעלת בבתי הספר נעשית עבודה על פיתוח אקלים בטוח לצד טיפול באירועי אלימות בילדים אלימים ובהתנהגויות סיכון.

נושאים ללמידה בחדרי המורים

תכנית ההתערבות בכל בית ספר נבנית בהתייחסות לנתוני האבחון הבית ספרי. הלמידה בחדר המורים תתמקד בנושאים המוצגים להלן. בחירת הנושא בכל שלב והמינון ייקבעו על סמך תוצאות האבחון שהועבר ועל סמך הצורך העיקרי שיעלה בחדר המורים.

א. אמנה - בניית התפיסה החינוכית של ביה"ס בתחום האקלים ומניעת אלימות הנבנית על בסיס דיאלוג בין באי ביה"ס והמהווה תשתית ערכית וחינוכית לתכנית ההתערבות.

ב. מוגנות - 1. קיום שיח מעמיק בחדר המורים שמטרתו גיוס השותפים ליצירת שפה משותפת, ומדיניות אחידה, ידועה מראש ונאכפת באורח הוגן, שתשדר מסר חד משמעי של אפס סובלנות לאלימות. 2. בית הספר יבנה תקנון הקובע חוקים ונהלים אחידים, מציג קווים אדומים וכולל מדרג תגובות לאי ציות לחוקים ולנהלים.

ג. נוכחות וסמכות מורית - חיזוק הסמכות המורית בחדר המורים יתמקד בהגברת נוכחות המבוגרים בחיי התלמידים כתנאי בסיסי להעברת מסר חד משמעי נגד אלימות. כמו כן יושם דגש על פיתוח כלים להתמודדות עם אירועי אלימות ומניעת הסלמתם.

התהליך יעודד גיבוי מצד ההורים, גיבוי מצד ההנהלה ויצירת סולידריות מורית בהתמודדות עם אירועי אלימות, תוך יצירת מנגנונים של שיתוף פעולה שאינם מותירים את המורים לבדם. (סטנדרט מספר 1).

ד. התמודדות עם ילדים מאתגרים - התכנית שתתגבש בחדר המורים תכלול איתור מוקדם של התלמידים עם בעיות ההתנהגות הקשות, מיפוי צורכיהם ומתן מענה בשלושה מעגלים: מעגל הילד, המורה וההורה.

מעגל הילד יכלול: תמיכה בילד באופן פרטני, קבוצתי או שניהם, תוך שילוב נושאים כגון עיצוב התנהגות, תיעול כעסים, קבוצות רגשיות ועוד. כמו כן תיבחר דמות משמעותית מתוך ביה"ס לליווי התלמיד.

מעגל המורים יכלול: מנגנון להדרכת הצוות שמטרתו מתן כלים להתמודדות ולתמיכה רגשית ולהעצמת תחושת המסוגלות של הצוות.

מעגל ההורים: הדגשת חשיבות שיתוף ההורים בתכנית, מתן הדרכה אישית או קבוצתית להורים וקיום קשר רציף עם המורים והמטפלים. (סטנדרט מספר 1 וסטנדרט מספר 5).

ה. דיאלוג מעצים - פיתוח הידברות מעמיקה בין כל באי ביה"ס, ובין מורים לתלמידים בפרט. יצירת קשר באמצעות דיאלוג משמעותי שמטרתו להגביר את התפיסות החיוביות של התלמידים בביה"ס, ולאפשר להם אוזן קשבת ומענה לצורכיהם.

מטרת הלמידה היא להקנות למורים ידע לביצוע דיאלוג מעצים המאפשר לפרט לבוא לידי ביטוי באופן אישי, במסגרת השונה מהמסגרת הכיתתית וליצור מערכת יחסים המבוססת על היכרות אישית, אכפתיות והבנה.

ביה"ס יבנה מסגרת ארגונית שתאפשר קיום שיחות אישיות בין מורה לתלמיד, דיונים כיתתיים ושיחות משוב. (סטנדרט מס' 2). בבתי ספר שבהם מונהגת רפורמת אופק חדש, ניתן לקיים את השיחות האישיות עם תלמידים במסגרת השעות הפרטניות.

ו. אקלים לימודי - פיתוח סביבות למידה המאפשרות למידה המונעת מתוך מוטיבציה פנימית והעצמת תחושת המסוגלות של התלמידים.

התהליך יכול: שיתוף תלמידים, אפשרויות בחירה, למידה מהצלחות ורלוונטיות הלמידה לחיי הילדים. איתור הילדים עם הפוטנציאל לנשירה. (סטנדרט מספר 4).

ז. מעורבות חברתית ותרומה לקהילה - פיתוח מודעות בקרב המורים לכך שמעורבות בקהילה והתנדבות מחזקות את החוסן הנפשי ותורמות לצמצום התנהגויות סיכוניות ולאלימות. ביה"ס יבנה מודל בו משולבים התלמידים במעורבות חברתית בתוך ביה"ס ובתרומה לקהילה. מעורבות ותרומה יחזקו את תחושת המסוגלות, השייכות והאחריות בקרב התלמידים. (סטנדרט מספר 3).

ח. מעורבות הורים - מעורבות ההורים בנעשה בביה"ס ברבדים הלימודיים, החינוכיים והערכיים, תחזק את הקשר בין באי ביה"ס. שיתוף ההורים במדיניות ביה"ס ועדכון לגבי התהליכים והטיפול באירועי אלימות, יגבירו את האמון ואת שיתוף הפעולה בין ההורים לצוות. מעורבות ההורים בפיתוח כל אחד מהנושאים שצוינו לעיל (מוגנות, סמכות, דיאלוג ועוד), יחזקו את האקלים המיטבי בביה"ס ויקדמו את הצלחת התוכנית. (סטנדרט מספר 6).